

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

EKİM 1973

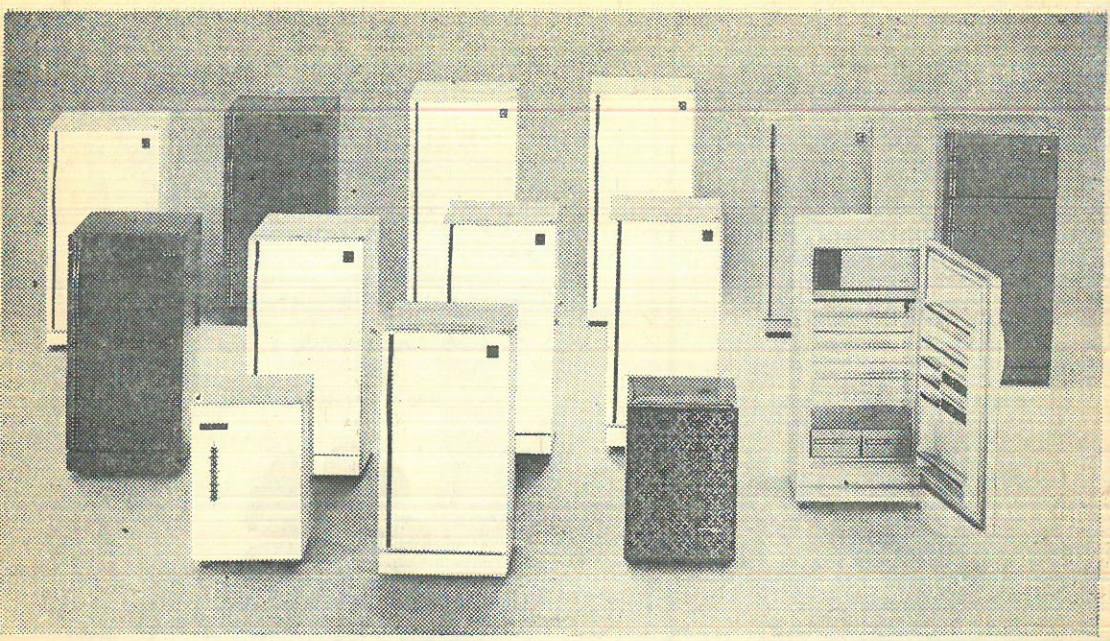
İÇİNDEKİLER :

Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Folkloru İhsan HINÇER
 50. Yılda Türkiye'de Halk Musikisi Çalışmaları Refik ÜNAL
 Bir Sazsairi, Bir Anı: Serdari'den Günümüze Cemal KUTAY
 Cumhuriyetin 10. Yıl Destanı (Âşık Ömer) Behçet Kemal ÇAĞLAR
 50. Yılda Türk Müzeciliği : : Mehmet ÖNDER
 Eski İstanbul'da: Hayri Bey'in Ramazan Manileri Erdem YÜCEL
 Tortum Gölü ve Selâesî Efsanesi Mehmet KARDEŞ
 Folklor Uzmanları Yüksek Danışma Kurulu Toplandı T.F.A.
 50. Yılda: Eski İstanbul'da Çedik Papuç Münevver ALP
 Ölümünün 3. Yılında: Âşık Hicranî Dr. Saim SAKAOĞLU
 Konya'da Cirit Oyunları Yarışması Yapıldı T.F.A.
 Konya Âşıklar Bayramı ve 50. Yıl Şiir Yarışması Bora HINÇER
 Masallar: Elmaya Dadanan Dev (18) Numan KARTAL

SAYI: 291

KURUŞ: 250

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

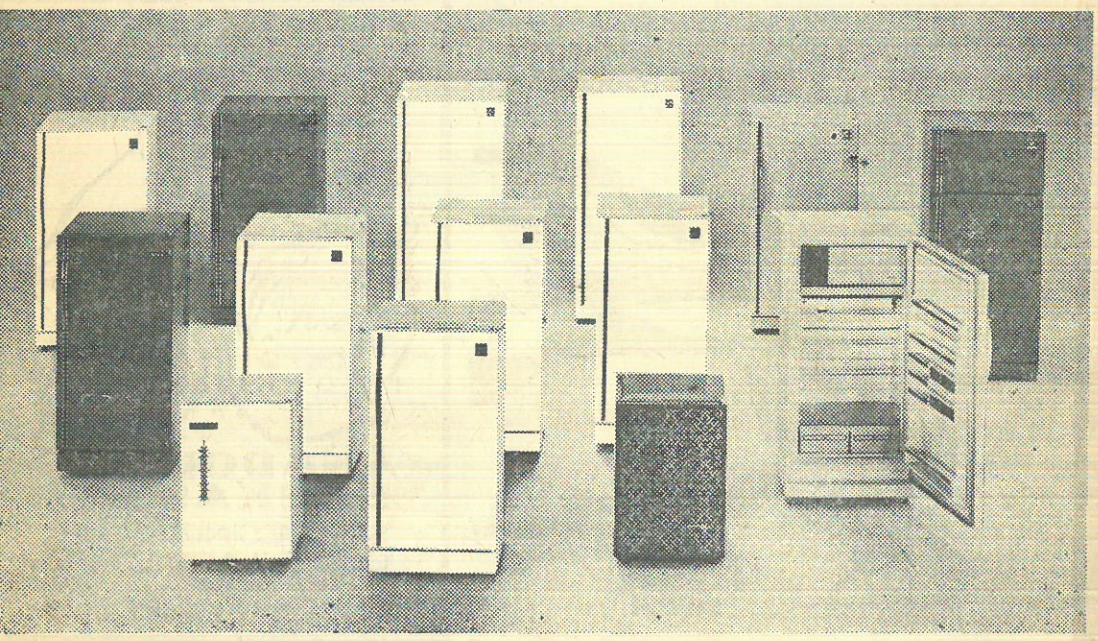

buzdolabında

ARCELİK

KALİTEDE ÖNCÜ...FİYATTA ÖLÇÜ

(Yeni Ajans : 115)

280

Türkiye'de Halk Musikisi Çalışmaları

Derleyen : Refik ÜNAL

Sayın Ahmet Adnan SAYGUN'dan Ankara Devlet Konservatuvarındaki çalışma o-
dasında aldığım notlar (Nisan / 1973) a-
şağıdadır.

Türkiye'de ilk folklor düşünceleri Ziya
Gökalp'ın metotlarının vilâyetlere broşür-
ler halinde gönderilmesi ile 1923 - 1924
yıllarında başladı.

Bunun yanında Darülelhan Neşriyatı
(Defter: I,II) ile Rauf Yekta folklor ara-
ştırmalarına öncülük etti. Bu çalışmayı, İ-
stanbul Konservatuvarı Heyeti devam et-
tirdi. Bizzat araziye çıkıldı, fakat söz ve
notaları mekanik aletlerle değil, elle yaz-
maya çalıştılar. Halk müziği dizisini tam
tesbit edemedikleri için bir takım yanlış
diziler kullanıldı ve derleme sıhhatli ola-
madı.

Saygun'un 1931 yılında Paris'ten dön-
düğü tarihten sonra pentatonizm mese-
lesinde duruldu. Anadolu'da belli bir dizi
inicci pentatonik dizi saf halde yoktur.
Tetiklerde eksatonik dizi altıncı perdede

sinin, titizlikle üzerine eğildikleri ulusal kül-
tür kaynağımız oldu.

Artık hemen bütün üniversitelerimizde halk
edebiyatı ve bilgisi kürsüleri kuruldu. Üniver-
sitelerimize, liselerimize ve ilkokullarımıza ka-
dar halk danslarımız musiki ve kıyafetlerimiz-
le yerleşti. Radyolarımız ve televizyonumuz
(TRT) halkımızdan aldığı folklor malzemeleri-
ni, yine halkımıza vermeye başladı.

1966 da Millî Folklor Araştırma Dairesi Baş-
kanlığı (Millî Folklor Enstitüsü) kuruldu. Bib-
liyografyalar yayımına başladı. Yurdumuzun he-
men her yöresinde folklor dernekleri faaliye-
te geçti.

Nihayet 8—15 Ekim 1973 tarihinde Ankara'da
"I. Uluslararası Türk Folklor Semineri" top-
lanarak yerli ve yabancı bilim adamlarının de-
ğerli bildirimleri ile Türk Folkloru ürünlerini
bir araya getirdi.

Böylece Türk Folkloru, 50 yıllık Cumhuriyet
dönemi sonunda Türk Kültüründeki üstün ye-
rinin almış oldu.

Artık, Türk Folkloru sentez devresine ulaş-
mıştır.

doğru gitti. Lâ - Sol - Mi, Re - Si - Lâ - Si
oynak perde tetrakorda yöneldi. Erzurum'da
bu husus tesbit edildi. Sene 1932. Sayın
Ahmet Adnan Saygun 1932 - 1934 yıllarında
raporlar verdi. Halk Musikisi Folk-
lor Kurumu kurulması lâzım gelir, görüşü
üzerinde durdu.

1934 yıllarında ATATÜRK alâkadar ol-
du ve kendisini Yalova'ya çağırdı. 3—4
saat konuşuldu. Kendisine "Tarih Kuru-
mu bununla alâkadar olsun", dedi. Say-
gun Ankara'ya dönüp raporunu bakana
verdi, bakan bunu Tarih Kurumu'na gön-
derdi. Kurum bu mevzu üzerinde durmadı,
raporun sureti Kurum'da olacak.

1935 yılında Mahmut Ragıp bey de il-
gilendi, risale bastırıldı. Risale Macar-
istan'da yayınlandı (Türk Halk Musikisinde
Pentatonizm Anadolu Musikisinin Tonal
Hususları). Aynı yıllarda da Macar SZA-
BOLCSI'n Risalesi ele geçti. Macarca ya-
yınlanmıştır. İçindeki haritada Türkiye'yi
Arap ve İran'la beraber göstermişti. Say-
gun'a melodi parçaları gönderdi. "Türk
Halk Musikisinde Pentatonizm" hakkın-
daki görüşlerini bildirdi. Bartok'la konuştu,
ilgilendiğini açıkladı.

ATATÜRK, RAŞANONİ (Macar)'yi Tür-
kiye'ye davet etti. Ahmet Adnan Saygun'un
Ankara Halkevi'nde korosu vardı. Mu-
habere yapılarak Raşanoni ve Bartok'un
davet edilmesine karar verildi (Muhabere-
yi A. A. Saygun yaptı).

1936 Kasım ayında Bartok'la beraber
Ankara Halkevi'nde üç konferans verdi.
Tayin İstanbul Konservatuvarına yapıldı.
Çalışmaya İstanbul'da devam edildi.
Kolombia Şirketi, gelen müzisyenlerden
plâğa aldı. 100 küsur türkü plâğı yapıldı.
Önceleri satışta bulunulmadı (Daha son-
ra satışa arz edildi, Amerika'da bile bol sa-
yıda alıcı buldu).

1936 Kasım ayında Saygun ve Bartok'la
beraber İstanbul, Ankara, Adana'da türkü
derlendi. Millî Eğitim Bakanlığı'ndan mü-
şahit olarak Ulvi Cemal ve Necil Kâzım iş-
tirak etti. İlmî çalışma, o tarihte başladı.
Toplam yüz kadar türkü derlenmiş oldu.
Adana Müzesi Müdürü Ali Rıza Yalgın da

bu tespit ve derlemelere katıldı. Millî Eği-
tim Bakanlığı Arşiv hakkında rapor iste-
di. Bartok bir raporu verdi. Fakat onlar
onun tavsiye ettiği yolla değil, başka türlü
çalıştılar.

Ankara Devlet Konservatuvarı Arşivi
Hindemit'in gösterdiği yolla kuruldu. Mu-
zaffer Sarısözen'i memur olarak tayin et-
tiler. A. A. Saygun İstanbul'da idi. 1937
den itibaren türkü ve melodiler sadece
plâğa alındı. Folklor araştırmaları Anka-
ra'da devam etti. Ankara Konservatuvar
öğretmenleri devam ettirdi.

Bu çalışmalara en yatkını Halil Bedi
Yönetken'di. Saygun, bazı notlar aldı.
Derleme ve tesbite her yıl değişik heyet-
ler çıkıyordu. Saygun da 1939 Yılında 100
kadar derleme yaptı. Fakat; teknik âletler
den yoksun bulunduğu için imkân bulama-
yıp çok sevdiği derleme işine devam ede-
medi.

Saygun 1939 senesinde iki rapor verdi.
İstanbul Konservatuvarı'ndaki plâklar ilmi
usulle notaya alındı. Konservatuvar ya-
ynları 15 defter olarak hazırlandı, fakat
son bölümü neşredilemedi.

Ankara Radyo Teşkilâtınca da Saygun'
un başkanlığında derlemeler yapıldı. Bil-
hassa çocuk musikisi üzerine derlemeler
notaya alınıp yazıldı (1950). Fakat bun-
lar da basılmadı.

Saygun'un, halk musikisinin derlenmesi
hakkındaki yazıları yurt dışında basıldı.
Memleket içinde de neşriyatta bulundu.
Memleketimizde derleme işlerine. Halil
Bedi ve Mahmut Ragıp devam ettiler. Halk
evleri'nde ciddi şekilde oyun ekipleri ku-
ruldu. Ankara Radyosu'nda 15 günde bir
folklor saatı ihdas edildi (1942—1943).
Cumhuriyetimizin 20. Yılında Halk Musi-
ki Festivali yapıldı, 38 ekip katıldı (1942).

Sonrakı yıllarda genel olarak folklor
çalışmaları ele alındı ve 1945 den sonra
bu da kaldı.

Saygun'un, 1937 yılında Rize, Artvin,
Kars folkloruna ait eseri, 1952 de de Ka-
racaoğlan'ı basıldı. Bundan sonra Ankara
Devlet Konservatuvarında Modal Musiki
Dersi ihdas edildi, ciddi bir şekilde ele
alındı.

İLK ÇALIŞMALAR

— I —

Türkiye'de ilk folklor derlemelerini İs-

tanbul (Darülelhan) Belediye Konserva-
tuvarı yapmış, dört araştırma gezisi dü-
zenlemiştir. Derlenen 850 türküyü 14
defter halinde yayınlamıştır.

I — Adana, Gaziantep — Urfa — Niğde
— Kayseri — Sivas.

Katılanlar : Yusuf Ziya — Rauf Yekta —
Dürri Turan ve Ekrem Besim.

1926 Temmuz sonu başlayıp elli bir gün
devam etmiştir.

250 parça derlenmiştir. Millî kütüphane
ve Devlet konservatuvarında mevcuttur.

II — Konya — Ereğli — Karaman — A-
laşehir — Manisa — Ödemiş — Aydın.

Katılanlar: Yusuf Ziya — Ekrem Besim
— Muhittin Sadık — Ferruh Arsunar.

1927, Temmuzda başlayıp otuzbeş gün.
250 parça derlenmiştir. Millî kütüphane
Devlet konservatuvarında mevcuttur.

III — İnebolu — Kastamonu — Çankı-
rı — Ankara — Eskişehir — Kütahya —
Bursa.

Katılanlar : Yusuf Ziya — Ekrem Besim
— Muhittin Sadık — Ferruh Arsunar.

1928 yılında,
200 parça derlenmiştir. Halen Millî Kü-
tüphane, Devlet Konservatuvarında mevcut.

IV — Trabzon — Rize — Gümüşhane —
Bayburt — Erzincan — Erzurum — Gi-
resun — Sinop.

Katılanlar: Yusuf Ziya — Mahmut Ragıp
— Remzi — Ferruh Arsunar.

Bu derlemecilere Etnografyacı Abdül-
kadir İnan da katılmıştır.

1929 yılı 15 Ağustos — 17 Eylül.

300 parça derlenmiş bal mumu plâğa
alınmıştır. Türkiye'de ilk defa Mahmut
Ragıp Pentatonik türküyü Gümüşhane'de
tesbit etti. Fakat kimse inanmadı. Bu
gezi sonunda Doğu Anadolu'ya ait önemli
Folklor malzemesi toplandı, kitap halinde
basıldı (1).

Mahmut Ragıp (Gazimihâl) 1929 yılın-
da "Musiki İstikbalimiz" ile Pentatonizm
üzerinde durdu, seyahatlere çıktı ve mu-
kaddimeyi yazdı.

Türkiyede mevzuunda ilk ilmi yazı bu-
dur. Onun son seyahati bu oldu.

(1) Türk Folklor Araştırmaları, cilt 11, Sa-
yı 221, S. 4603 — 4605 de bu çalışmalar hak-
kında "Yusuf Ziya Demircioğlu" başlıklı yazı-
da geniş bilgi vardır.

— II —

ANKARA DEVLET KONSERVATUVARI HALK MUSİKİSİ FOLKLOR
ARAŞTIRMALAR (2)

Sıra No.	Derleme Bant. ve Par. sa.	Derlemeye katılanlar :	Tarihi
1.	Elazığ, Sivas, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Rize, Trabzon. 538 Halk türküsü ve havası.	Ferit Alnar, Necil Kazım Akses, Ulvi Cemal Erkin, Halil B. Yönetken, Muzaffer Sarısözen, Teknisyen Arif Etikan.	1937 Yılı Ağustos - Eylül arasında
2. A —	Kütahya, Afyon, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir. 603 Halk Türkü ve Havası.	Ferit Alnar (Başkan), Cevat Memduh Altar, H. B. Yönetken, Tahsin Banguoğlu, Tek. Rıza Yetişen.	1938 Yılı Birbuçuk ay
B —	Malatya, Diyarbakır, Urfa, Gaziantep, Maraş, Seyhan. 735 Halk Türkü ve Havası	Ulvi Cemal Erkin (Bşk), Nurullah Taşkıran, Muzaffer Sarısözen, Tek. Arif Etikan.	1938 Yılı Birbuçuk ay
3.	Çorum ili, 241 Halk Türkü ve Havası.	Nurullah Taşkıran (Bşk.), Mahmut Ragıp Gazimihal, Muzaffer Sarısözen, Tek. Rıza Yetişen.	1939 Yılı Ağustos 15 gün
4.	Konya ili 512 Türkü ve Havası.	Muzaffer Sarısözen (Başk.), Mahmut Ragıp Gazimihal, Mithat Fenmen, Te. Rıza Yetişen.	1940 Yılı Ağustos 20 gün
5.	Kayseri, Niğde, Niğde—Maraş, Seyhan. 412 Türkü ve Havası.	H. B. Yönetken (Bşk) Muzaffer Sarısözen, Tek. Rıza Yetişen.	1941 Yılı Birbuçuk ay
6.	Isparta, Burdur, Antalya, Muğla, 426 Türkü ve Havası	H. B. Yönetken (Bşk) Muzaffer Sarısözen, Tek. Rıza Yetişen.	1942 Yılı Temmuz - Ağustos birbuçuk ay
7.	Tokat, Amasya, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, 772 Halk Türkü ve Havası.	H. B. Yönetken (Bşk) Muzaffer Sarısözen, Tek. Rıza Yetişen.	1943 Yılı Ellî gün
8.	Elazığ, Tunceli, Bingöl, Muş. 293 Halk Türkü ve Havası.	H. B. Yönetken, Muzaffer Sarısözen, Tek. Rıza Yetişen.	1944 Yılı Birbuçuk ay.
9.	Ankara, Çankırı, Yozgat, Kırşehir. 432 Halk Türkü ve Havası.	H. B. Yönetken, Muzaffer Sarısözen, Tek. Rıza Yetişen.	1945 Yılı İki ay sürdü.
10.	İçel, Antakya, Antalya. 285 Halk Türkü ve Havası.	H. B. Yönetken, Muzaffer Sarısözen, Tek. Rıza Yetişen.	1946 Yılı

11.	Çanakkale, Bursa, Tekirdağ. 258 Türkü ve Havası	H. B. Yönetken, Muzaffer Sarısözen, Tek. Rıza Yetişen.	1947 Yılı 14 Temmuz 17 Ağustos
12.	Bolu, Sinop, Zonguldak, 190 Türkü ve Havası	H. B. Yönetken, Muzaffer Sarısözen, Tek. Rıza Yetişen.	1948 Yılı 6 Temmuz 3 Ağustos.
13.	Bilecik, Eskişehir, 117 Türkü ve Havası.	H. B. Yönetken, Muzaffer Sarısözen, Tek. Rıza Yetişen.	1949 Yılı 14 Temmuz 23 Temmuz.
14.	Van, Kars, Çorum, Artvin, Ağrı, 373. Türkü ve Hava	H. B. Yönetken, Muzaffer Sarısözen, Tek. Rıza Yetişen.	1950 Yılı 7 Temmuz 2 Ağustos
15.	İzmit, 53 Türkü ve Havası	H. B. Yönetken, Muzaffer Sarısözen, Tek. Rıza Yetişen.	1951 Yılı 26 Haziran 4 Temmuz.
16.	İzmir, Siirt, Mardin, Bitlis, 204 Türkü ve Havası	H. B. Yönetken, Muzaffer Sarısözen, Tek. Rıza Yetişen.	1952 Yılı
17.	Altay Türküleri, 55 Türkü ve Havası.	Muzaffer Sarısözen.	1955 Yılı
18.	İstanbul, 66 Türkü ve Hava	Muzaffer Sarısözen.	1957 Yılı

Halen bu derlemeler Ankara Devlet Konservatuvarında mum plâklar halinde mevcuttur.

Alfabetik sıraya göre konulmuş olup, Arşiv'de saklanmaktadır. Millî Folklor Enstitüsü (yeni adı ile Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı) G harfine kadar bantların kopyasını çekmiş ve kendi arşivine koymuştur.

— III —

MİLLİ KÜTÜPHANE FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

1957 - 1958 Yılları arasında Millî Kütüphanede Müzik Bölümü Kurulması ile derlemeye başlanmış, 1967 Yılı Millî Folklor Enstitüsü kuruluncaya kadar derleme faaliyetini yürütmüştür. Halen Millî Kütüphane Arşivindedir.

Sıra No.	Derleme Bant ve Par. Sa.	Derlemeye katılan	Tarih
1.	Türkülü Hikâyeler, 42 bant.	İlhan Başgöz, Ahmet Borçaklı	1957 Yılı
2.	Türkülü Hikâyeler, Türkü ve Oyun Havaları, 36 Bant.	Ahmet Borçaklı	1958 - 1959
3.	Müzikli Karagöz Oyunları. 16 Bant. Hayali Küçük Aliden halen Fişlenmiş durum da.	Dr. İlhan Başgöz, Ahmet Borçaklı	1958 Yılı
4.	Türk Göçmen Dernekleri Federasyonu Folk. Ezarbaycan Kırım, Vardarlılar, 1. 2. Üsküp Türkistan İdil - Ural Kuzey Kaf. 2. Büyük Bant, Türkü ve Oyun Bü. Si.	Ahmet Borçaklı	1963 Yılı
5.	Kars Aşıkları 3 Bant.	Ahmet Borçaklı	12 Ekim 1966
6.	Burdur, Aziziye, Erzurum.	Muammer Sun, Ahmet Borçaklı.	20. 2. 1968
	Fethiye Böl. Tırnak Kemençesi.	Muammer Sun, Ahmet Borçaklı.	20. 2. 1968

(2) Ankara Devlet Konservatuvarı'nın 1937 — 1957 yılları arasında yaptığı bu derlemeler hakkında Dergimizin 1951 T. li I. ci cildinin 22 No.lu ve Ocak 1966 T. li 9 ncu cildinin 198 nci sayısında geniş bilgi verilmiştir.

Kütahya Bölgesi	Muammer Sun, Ahmet Borçaklı.	20. 2. 1968
Silifke 2 Bant.	Muammer Sun, Ahmet Borçaklı	20. 2. 1968
Posof Millî Folklor Ekibi	Cemender Arslanoğlu	20. 2. 1968
Erzurum - Kars 2 Bant.	Muammer Sun, Ahmet Borçaklı,	20. 2. 1968

— IV —

ANKARA RADYOSU 1961 DERLEMELERİ

1961 de Ankara Radyosu adına Doğu Anadolu'da 20 ilde 800 kadar türkü ve hava (melodi) Fikret Otyam, Mustafa Geceyatmaz, Mücahit Küçükbaran, (teknisyen) tarafından derlenmiştir. Hakkâri derlemesinde 15 kadar da masal vardır. Bu derleme gezisini Millî Birlik Komitesi plânlamıştır. Derlemeler "Maihak" markalı teyplerle tespit olunmuştur. Derleme, Erzurum, Kars, Van, Hakkâri (Dâra Köyü Yüksekova ilçesi dahil), Erzincan, Diyarbakır, Elazığ, Urfa, Adana, Bitlis, Muş, (Varto), Bingöl ve Siirt vb. illerini içine almıştır. Türkü, melodi, masal ve diğer folklor malzemesi verenler yaşı, mesleği, adı, kimden duyduğu, sözleri, doğduğu yer kaydedilmiştir. Bilhassa yaşlı kimselerden alınmıştır.

— V —

T.R.T. FOLKLOR ARAŞTIRMA VE DERLEMELERİ (3)

Sıra No.	Derlenen Bant ve Par. Say.	Derlemeye katılan	Tarih
1.	Gaziantep ve Çev. 6 İş günü. 46 Bant, 133 Parça	M. Oransay, Dr. G. Oransay.	25 Ağustos - 15 Eylül 1967 T.R.T. I. Derleme Gezisi
2.	Burdur ve çev. 10 İş günü. 39 Bant, 183 parça	Ülkün Aydınoglu, Sarper Özsan.	" "
3.	Van ve Çevresi, 13 İş günü 80 Bant. 662 Parça.	Cenan Akın, Muammer Sun,	" "
4.	Erzurum ve Çev. 13 İşgünü. 62 Bant, 260 Parça.	Erdoğan Okyay, Nuran B. Gönenc.	" "
5.	İzmir ve Çevresi. 14 İş günü. 41 Bant, 100 Parça.	Veysel Arseven, Işık D. Gülöksüz, Talip Özkan.	" "
6.	Trabzon ve Çev. 9 İş günü. 30 Bant 200 Parça.	İlhan Baran, Cengiz Tanç.	" "
7.	Balıkesir ve Çev. 9 iş günü. 26 Bant. 200 Parça.	Kemal İlerici, Suzan Koldaş.	" "

Toplam olarak yedi ekip, 15 gün 74 iş gününde, 324 bant, 1738 parça derlenmiştir.

— VI —

KEBAN BÖLGESİ SU BİRİKİM ALANI DERLEMELERİ

Derlemenin yapıldığı yerler :

Elâzığ, Keban, Malazgirt, Çemişkezek, Palu, Pertek.

Katılanlar : Müzik: Muammer Sun, Cenan Akın, Ahmet Yürür. Edebiyat: Tahsin Saraç.

Filim sanat tarihi seyirlik oyun: Sezer Tansuğ, Murat Katioğlu.

Oyun : Halil Oğultürk.

T.R.T. den Rejisör ve kameramanlar.

1969 Ağustos ayında derlemeye çıkmıştır.

Bir Sazsairi, Bir Anı :

Serdârî'den Günümüze

Yazan : Cemal KUTAY

Kuraklık kaygısı sürüyor... Anadolu'nun gözleri yine gökyüzünde. Afyon - Karakuyu iltisak hattının açılışı törenine gittiğimde, İsmet İnönü'nün bir sözünü hiç unutmamışım: O tarihte Konya'da Kordulu Kumandanı olan, daha sonra Orjeneral ve Millî Savunma Bakanı rahmetli Cemil Cahit Toydemir'e sormuştum:

"— Yağmur nasıl?"

Müsbet cevap alınca da ellerini açmış:

"— Başvekîl olduğumdan beri gözlerim gökyüzünde bulut aramakla geçti..." demişti. Devleti, Hükümeti, Milleti ile bugün de Türkiye gökte bulut arar... Yerin üstündeki avâre su ile, yerin altındaki kaçak suyu nizâm altına alıncaya kadar bu kumar kaderi değişeceğe benzemez!..

Şarkışla'dan öğretmen okurum bana, Sivash halk ozanı Serdârî'nin *kuraklık destâm*'ni göndermiş. Serdârî bu dertlenmeyi, 1887'de Anadolu'yu kasıp kavuran kuraklığın acısı ile söylemiş. Bakınız içli dertlenmeye:

*Nesini söyleyim benim efendim,
Gayrı düzen tutmaz telimiz bizim,
Garip bülbül gibi efryâd ederim,
Açılmadan soldu gülümüz bizim...
Sefil irençberin tebdili şaştı,
Borç kemâli buldu boynundan aştı
İntikal parası binleri geçti,
Dahi doğrulamaz belimiz bizim...
Evlâtlar babanın sözün tutmuyor,*

Ayrıca aynı yıl Orta Doğu Teknik Üni. adına Keban Barajı bölgesinde yapılan araştırmalar ODTÜ yayınları arasında bastırılmıştır. Etnoğraf Yusuf Durul'un "Baraj Gölü Çevresi Dokuma Sanatları", Hamit Z. Koşay'ın da "Keban Bölgesinde Etnoğrafya Çalışmaları" adlı araştırmaları yayınlanmıştır.

(3) TRT 1 ci derleme gezisi hakkında Dergi mizin 11. cilt, Aralık 1967 T. II, 221 No. lu sayısında ayrıntılı geniş bilgi verilmiştir.

*Acım diye çift sürmiye gitmiyor,
Çocuklar büyüdü, ekmek yetmiyor,
Başımıza belâ dölümüz bizim.*

*Sekiz ay kışmaz, dört ay yazmaz,
Açğundan telef olur bazımız,
Kasım demeden buz tutar özümüz,
Mayısta çözülür gölümüz bizim..*

*Serdârî, sen gel de bu işi boşla,
Çekil bir tekkeye, tekbire başla,
Vilâyetim Sivas, yerim Şarkışla,
Düşmez İstanbula yolumuz bizim.*

Serdârî bu dertlenmeyi gönlünden sazına ilettiği zaman yıl 1887 imiş. Şimdi 1973'deyiz: Seksen beş yıl önce!..

Şimdi ben sizlere diyeceğim ki, Yüce Tanrı korusun, 1973'ün içinde bulunduğumuz aylarda, hâlâ giderilmemiş *kuraklık kaygısı*'nın ardı sıra gelecek kıtlık heyûlâsı karşımıza dikilirse, yukarıdaki yakınmanın değişen tarafı ne olacaktır? Serdârî, 1887'nin ümidi olan devlet merkezi İstanbula: "Yolumuz düşmez bizim" diyor... 1973'de yine kıtlık acısı ile yola düşecekler, İstanbul yerine Ankara'ya yollar düşse de ne olacaktır? Yaşadığımız çağda tabiat zorluklarını, iklim sürprizlerini, doğanın menfi tecellilerini yenecek kudret devlet merkezlerinde sızlanma değildir. Bu devlet merkezlerinin vatanları adına tabiatı nizâm altına almayı başarmış olmalarıdır: Kaçak suları barajlama, toprak altı uyukudaki suları toprak üstü bereketinin sağlam dayanağı yapma teknik zaferine sahip olma...

1887'de Serdârî'nin sığınacağı bir de *tekke* vardı: Üzerine hırkasını geçirir, eline tesbihini alır, fodla bulur, bir köşeye kıvrılırdı. Bugün o da yok!.. AYLAK YAŞAMA kapılarını kapama da tek başına manâ taşıyor görüyorsunuz. Şimdi bir daha kavırıyoruz ki, bu ülkenin asil dâvası *teknolojinin nimetleri*'ne erişebilmek!..

Lâf ebeliği, öylesine içimize işlemiş ki nazariyeciler bir nesil yerine, teknolojinin nasiplerine kavuşmuş nesli yaratacak Millî Eğitim Reformu'nu öneren cesaret sahiplerini gizli gizli köstekliyoruz.

50. Yılda Türk Müzeciliği

Yazan : Mehmet ÖNDER

Başbakanlık Kültür Müsteşarı

İLK MÜZECİLİĞİMİZ

İlk Türk Müzesi'nin Tophane-i Âmiri Müşiri Ahmet Fethi Paşa tarafından 1845 de İstanbul'da Saint-Irene kilisesinde kurulduğu bilinir. Daha sonra Çinili Köşk'e taşınan bu müze, arkeolojik kazıların da başlamasıyla zenginleşir, müze binası eserleri almayacak hale gelir. 1881 yılında, ilk Türk müze müdürü olarak Osman Hamdi Bey iş başındadır. Bir "Eski Eser Nizamnamesi" çıkarır. Arkeolojik kazılara başlar ve (Müze-i Hümayun) adıyla, şimdiki İstanbul Arkeoloji Müzesi binasını yaptırır. Müze, 1891 yılında ziyarete açılır. Osmanlı Devleti'nin egemen olduğu bölgelerdeki taşınabilir tarihî eserler, bu müzede sistemli bir şekilde toplanmaya başlar. Osman Hamdi Bey'in 1910 yılında ölümü üzerine yerine kardeşi Halil Ethem (Eldem) Müze Müdürü olur, Mezopotamya, Mısır ve Hitit eserleri ayrı bir bölümde toplanarak (Eski Şark Eserleri Müzesi) kurulur. 1914 yılında da, Türk ve İslâm eserlerini içine alan (Evkaf-ı İslâmiye Müzesi) Süleymaniye İmarethane-si'nde yerini alır. Halil Ethem Eldem'in başında bulunduğu Müze-i Hümayun, Anadolu'nun Bursa, Konya gibi tarihî bir kaç şehrinde şubeler açmışsa da, asıl Türk müzeciliği Anadolu'da, Cumhuriyetle birlikte yayılma ve gelişme alanı bulur (1).

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DEVRİ

Büyük Atatürk, Türk müzeciliğine, daha Millî Mücadele'nin ilk günlerinde önem vermeye başlar. Ankara'da ilk Büyük Millet Meclisi'nin açılışından hemen sonra kurulan millî hükümet, programında (Millî eski eserlerimizi bir an önce derleyerek korumayı..) amaçları arasında sayar. Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak bir (Türk Asar-ı Atıkası Müdürlüğü) kurulur (2). Kısa bir süre sonra (Hars Müdürlüğü) adını alan bu örgüt, kadrosunu genişleterek, eski eserler ve müzelerle birlikte, güzel sanatlar ve kütüphanecilik çalışmalarını da bünyesinde toplar. Savaş yıllarında, müzecilik yönünden dikkate değer bir çalışma yapılamazsa da, Anado-

lu'nun düşmanlardan temizlenmesinden sonra, 5 Kasım 1922 tarihli (Müzeler ve Asar-ı Atika Hakkında Talimat) başlığı ile bir genelge yayınlanır. Genelgede arkeoloji ve etnoloji ile ilgili eserlerin sür'atle derlenmesi, yeni müzeler kurulması ve müzelerde toplanan eserlerin bilimsel envanterlerinin yapılması istenmektedir. Bu çalışmalar yapılırken, 14 Ağustos 1923 günü tekrar kurulan Büyük Millet Meclisi Hükümeti, programında: (Hars Müdüriyeti tevsî ve ikmal olunarak muhtelif yerlerde tetkikata başlanacak, münasip merkezlerde millî müzeler meydana getirilerek millî âsârın cem ve tefrikine çalışılacaktır) cümlesiyle Türk Müzeciliğine yeni bir yön daha verir.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRK MÜZECİLİĞİ

Cumhuriyetin ilânından sonra, Türk Müzeciliğinde yapıcı, heyecanlı bir dönem başlar. Bunda, büyük Atatürk'ün özellikle millî kültüre, millî kültür eserlerinin araştırılmasına verdiği önemin payı büyüktür. Çalışmalara önce İstanbul'dan başlanır. O günedek, (Osmanlı Hazine-i Hümayun Kethüdalığı) nın idaresine verilmiş olan Topkapı Sarayı'nın, 1 Nisan 1924 tarihli Bakanlar Kurulu Kararıyla, müze halinde mevcut eşyasıyla ziyarete açılması kararlaştırılır. Bazı salonları onarılmaya başlanır ve 1927 yılında önemli bir bölümü ziyarete açılır. Süleymaniye'deki (Evkaf-ı İslâmiye Müzesi), 1924 yılında Müzeler idaresine bağlanır, yeniden düzenlenen bu müze de 1927 yılında Türk ve İslâm Eserleri Müzesi, adıyla Türk müzelerine katılır. İstanbul Müze-i Hümayun'u, İstanbul Arkeoloji Müzeleri adıyla yeniden örgütlenir. Daha sonra, 24 Kasım 1934 tarihli bir Bakanlar Kurulu Kararıyla, Ayasofya, mimarî bütünlüğü içinde başlı başına bir müze olur.

İstanbul'da bu çalışmalar yapılırken başkent Ankara'da ve Anadolu'nun diğer şehirlerinde de heyecanlı bir çalışma başlar. Atatürk, Ankara'da bir devlet müzesinin kurulmasını istemektedir. Bu müze

aynı zamanda Türkiye Cumhuriyetinin arşiv belgelerinin korunduğu bir müze olmalıdır. Atatürk'ün emirleriyle, 25 Eylül 1925 günü, şimdiki Ankara Etnoğrafya Müzesi'nin temelleri atılır. Müze inşaatı 1927 yılında tamamlanır. Macar Türkoloğu Prof. J. Merzarus'un da bir raporu ile bu bina Etnoğrafya Müzesi haline getirilir. 15 Nisan 1928 günü çalışmaları gözden geçiren Atatürk, Müze'nin Afgan Kralı Emanullah Han'ın Türkiye'yi ziyareti dolayısıyla açılması direktifini verir (3).

Cumhuriyetin ilânından kısa bir süre sonra 1925 yılında (Tekke ve zaviyelerle türbelerin kapanmasına) dair kanun yürürlüğe girer, buralarda bulunan tarih, sanat tarihi ve etnoğrafya ile ilgili müzeliğe değerdeki eserlerin, mahallen kurulmuş ve kurulacak olan müzelerde toplanması için valiliklere emir verilir. Türkiye'deki tüm tekke, türbe ve zaviyeler kapatılır ve eşyaları müzelerle kaldırılırken, mimarî, sanat ve tarihî özellikleri gözönüne alınarak Konya Mevlâna Dergâhı ve Türbesi (Konya Asar-ı Atika Müzesi) olarak düzenlenir ve 1926 yılında ziyarete açılır. Tekke ve türbelerden derlenen eşyalar, Anadolu müzelerinde etnoğrafik malzemelerin önemli bir bölümünü teşkil eder. Bu arada, Bursa, Adana, Manisa, İzmir, Kayseri, Afyon, Antalya, Bergama, Edirne gibi illerimizde, yeni müzeler kurulur, ya da mevcutlar geliştirilir. Türk müzeciliğinin Cumhuriyetten sonra, Anadolu'da serpilip yayılmasında, özellikle tarih öğretmenlerinin, folklor derleyicilerinin ve halkevleri müzecilik kollarının katkı ve çabaları büyüktür. Bu arada, Atatürk'ün emirleriyle, Türk Tarih Kurumu'nun kuruluşu ve Ankara'da Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinin açılışı, Türk Müzeciliğine bilimsel bir yön verir. Anadolu'da bilimsel arkeolojik kazılar başlar, müzecilik alanında uzman personel yetiştirilir, gerekli insan gücü sağlanır. Ankara'da Roma Hamamı arkeolojik çalışmaları, Ahlatlıbel, Alacahöyük, Alişar, Boğazköy kazıları bu dönemin ilk verimli sonuçlarıdır. Bu kazılardan meydana çıkan müzeliğe eserler, Ankara'daki Mahmut Paşa Bedesteninde toplanarak, Hitit Müzesi kurulur. Bu müze bugün (Anadolu Medeniyetleri Müzesi) adıyla,

Türkiye'nin ve dünyanın sayılı müzeleri arasında yerini alır.

BUGUNKÜ MÜZECİLİĞİMİZ

Bugün, Türkiye'de, çeşitli bölgelere dağılmış olarak 88 müze vardır. Bu müzelerde ziyarete açık toplam salon sayısı dörtüzdün üzerindedir. Her yıl, Türkiye müzelerini ortalama beş milyon yerli ve yabancı ziyaret etmektedir. Türkiye müzelerinde 1972 istatistiklerine göre, müzeliğe eser sayısı 1.487.630 dur. Müzeliğe eser sayısı, her yıl, kazılar, derlemeler, bağışlar ve satın almalarla ortalama 40 bin artış göstermektedir.

Müzelerimize eser kazandıran, ayrıca memleketimizdeki arkeolojik sitleri, tarihî alanları, ören yerlerini bilimsel araştırmalarla değerlendiren, toprak altı kültür eserlerini yüze çıkaran arkeolojik kazıların sayısı her yıl artmaktadır. Bir programa bağlı olarak yürütülen bu kazılar, bu yıl Türk ve yabancı bilim heyetleri olarak altmışa yükselmiştir.

Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma plânları içinde ele alınan yeni müze binaları yapımı işleri, olumlu olarak yürütülmüş, on yıllık bu devrede otuz dört yeni müze yaptırılmıştır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminde, yeni müze inşaatları ihtiyaca yeter bir düzeye ulaşmış olacaktır. Müze elemanlarının yetiştirilmesi, eski eser onarımı ve restorasyonlar, tanıtma ve yayın işleri, bugün üzerinde titizlikle durulan konulardır. Büyük bir boşluğu dolduran Eski Eserler Kanunu'nun Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümünde çıkarılmış olması, Türk müzeciliği için sevinilecek bir olay olmuştur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Cumhuriyetin 50. yılında Türk müzeciliği olumlu ve ileri bir yolda gelişmesini sürdürmektedir. Bu çalışmaların gelecek yıllarda daha da sırtacağına ve Cumhuriyet Türkiye'sine yaraşır, çağdaş düzeyde yerini alacağına, Türk müzecileri yürekten inanmaktadır.

(1) Prof. Remzi Oğuz Arık, Türk Müzeciliğine Bir Bakış, s: 14, Ankara, 1953.

(2) K. Öztürk, Türk Cumhuriyeti Hükümetleri ve programları, s: 15, Ankara 1968.

(3) H. Z. Koşay, Etnoğrafya Müzesi Klavuzu, s: 4, Ankara 1963.

Hayri Bey'in Ramazan Manileri

Yazan : Erdem YÜCEL

Eski İstanbul yaşantısının tarihe gömül-
müş özelliklerinden birisi de ramazan ay-
larında, mahalle mahalle dolaşarak mani
okuyan ramazan davulcuları ile manicileri
idi. O günlerde ramazan atılan toprak, dö-
vülen davullar ve yakılan kandiller ile
karşlanır, bütün bir ay boyunca aynı şe-
kilde sürüp giderdi. Bu arada ramazan ge-
celerinin büyük, küçük hemen herkes ta-
rafından sevilen kişilerin başında da bekçi
babalar gelirdi. Sahur zamanını, çaldıkları
davullarla haber veren, maniler söyleyerek
ev ev dolaşan bekçi babalar şüphesiz ki,
ramazanın en renkli, en sevimli kişileri
idiler.

Genellikle iri yapılı, gür sakallı, ağbani
sarıklı, uzun gocuklu, poturlu mahalle
bekçileri o mübarek aylarda bir de rama-
zan davulculuğu görevini yüklenirdi.
Böylece ramazanın ilk gecesinde çalınma-
ya başlanan davullar "Ramazan geldi hoş
geldi" sedaları ile İslâm beldesine kendi-
ne has bir özellik kazandırılırdı.

Ramazanın davulcuları ile mani okuyan-
lar zamana, zemine göre maniler söyleye-

rek sokakları dolaşırlardı. Mahallenin ha-
tırı, mevki sahibi kişileri, kalem efendile-
ri, halk şairleri, âşıklar da bunlara katıl-
ırdı. Geçmiş günlerde gerçekten görülme-
ğe değer sahneler meydana getiren ma-
niciler, manileri rastgele söylemezdi. On-
ların ayrı kendilerine has bir takım
makamları vardı? Bununla beraber en
fazla sabâ ve düğâh makamında okunurdu.
Peşlerinde bir yığın meraklı, kafile yola
çıkardı, bir kapının önünde durduğu zaman
bekçi davulunu gümbürdetir, manici de
söylemeye başlardı:

Besmeleyle çıktım yola
Selam verdim sağa sola
A benim şevketli efendim
Ramazan-ı şerifin mübarek ola.

Söylenen maniler oldukça büyük bir ye-
kûn tutardı. Bunların pek çoğu çeşitli ki-
şiler tarafından derlenerek neşredilmiş-
tir. Biz bu yazımızda eski günlerin me-
raklı bir manicisine ait bazı sayfaları ko-
puk defterindeki manileri tanıtacağız (1).

Komşularım çok soğuk var,
Oduyla kömür alana,
Vız geliyor fırtına kar.

Onuncu gece :

Ramazanın tam onu aştı,
Bekçi Osman buna şaştı,
Küçük hanım kalk bakalım,
Mangalında çorba taştı.

Uyan artık haydi dayı,
Gördüm gökte, nurlu ayı,
Yemeğini yemene bak,
İç üstüne sıcak çayı.

Onbirinci gece :

Sahur oldu uykudan kalk,
Hiç düşünme lambanı yak,
Sözlerine dikkat edin,
Onbirine erdirdi hak.

Davulun tam onbeş çeki,
Yoktur İstanbulda teki,
Onbir gündür hep yediğim,
İftar, sahur hep pilâki.

Onikinci gece :

Ramazanın on iki sayı,
Bulgurla doldur torbayı,
Tatlı börek nene gerek,
İçmene bak sen çorbayı.

Palto manto hiç giyen yok,
İftarda tatlı yiyecek yok,
Züğürtler içinde kaldık,
İftara buyrun diyen yok.

Onüçüncü gece :

Davulum pek gerilidir,
Hem de sağlam derilidir,
Ramazanın tam onüçü,
Beyitlerim serilidir.

Sultan Ahmet mahya kurdu
Kız Kulesi selâm durdu,
Mideni doldurmana bak,
Saatler tam üçü vurdu.

Ondördüncü gece :

Koşa koşa geldim yaya,
Dinle beni Kesme Kaya,
Ramazanın tam on dördü,
İnanmazsan çık bak aya.

Şehzadeye gidin bakın,
Geziyorlar akın akın,
Cüzdanını aşırırlar,

Yol üstünde durma sakın.

Onbeşinci gece :

Davulumun rengi sarı,
Ramazanın ettik yarı,
Yarın tamam on beşidir,
Şaşırmanın ayları.

Oruç ayı oldu yarım,
Her gece ben gün sayarım,
İşte yine sahur oldu,
Uyanınız komşularım.

Mü'min münâfık seçilir,
Âleme rahmet saçılır,
Ramazanın onbeşinde,
Hırkai Sa'det açılır.

Âleme verir letafet,
Hakka ediniz ibadet,
Ramazanın onbeşinde,
Açılır Hırkai Sa'det.

Onaltıncı gece :

Ramazanın on altısı,
Ocağına koy maltısı,
Aç kalırsın dikkat eyle,
Devrilmesin çorba tası.

Davulun uzaktan sesi,
Uyandırıyor herkesi,
Mahallenin camisi var,
Nerde onun minaresi.

Onyedinci gece :

Kürküm dardı giyemedim,
Dünyada oh diyemedim,
Ramazanın on yedisi,
Kadın budu yiyemedim.

Geziyorum hep karada,
Görünür yıldız havada,
Küçük hanım güzel pişir,
Yanmasın balık tavada.

Onsekizinci gece :

Eski ramazanlar nerde,
Çekildi onlara perde,
Ramazanın on sekizi,
Yiyemedim pilav zerde.

Nelerim var ama neler,
Böyle geçer bu seneler,
Ramazan ayı gelince,
Donanır hep minareler.

On dokuzuncu gece :

On dokuzu ramazanın,

Ey komşularım uyanın,
Kalk Hakka ibadet eyle,
Uyursam uyuşur kanım.

Sade yağ tamam yüzelli,
Koyun eti zaten belli,
Bundan sonra oynamalı,
Şıkır şıkır çifte telli.

Yirminci gece :

Uyan çorbayı taşıma,
Dolapta reçel aşırma,
Ramazan tam oldu yirmi,
Günü sakın şaşırma.

Oluk gibi para akar,
Biri yerken biri bakar,
Büyükağa zenginleri,
Pangonotla ateş yakar.

Yirmibirinci gece :

Ramazanın yirmi biri,
Kar yağıyor iri iri,
Bu gidişle soğuklardan,
Donacağım diri diri.

Ne reçel var ne simit var,
İftar sahur hep tirit var,
Açık dolap bulamazsın,
Hepsinde de bir kilit var.

Yirmiikinci gece :

Bekçi Osman davul çaldı,
Karanlık sokağa daldı,
Ramazan tam yirmi iki,
Çoğu gitti azı kaldı.

Komşularım yaz geliyor,
Fakat para az geliyor,
Şu çaldığım koca davul,
Çoklarına saz geliyor.

Yirmiüçüncü gece :

Komşularım yaz gelecek,
Taze bakla ekilecek,
Ramazanın yirmi üçü,
Yarın bilet çekilecek.

Cebinde bilet var ise,
Şansın da sana yar ise,
Git yarın yirmi bin lira,
Vurunca doğru Parise.

Yirmidördüncü gece :

Sahur oldu uyan dayı,
Tükeniyor oruç ayı,
Sözlerimi eyi dinle,

Üçüncü gece :

Üçü oldu ramazanın,
Uyan uyuşmanın kanın,
Kalk ibadet eyle Hakka,
Sıkıldıysa biraz canın!

Ne reçel var, ne de pide,
Eridim hep gide gide,
Bakkalların aklı bugün,
Defterdeki veresiyede.

Dördüncü gece :

Ramazanın yarın dördü,
Bu yıl kimler iftar gördü,
O neş'eli şen günleri,
Yel üfürdü su götürdü.

Kafada var tiryakilik,
Talihimin sapı silik,
Zenginlerde bol bol para,
Bizde ise hep ikilik.

Beşinci gece :

Davulumun yoktur eşi,

Ramazanın yarın beşi,
Uyan artık sahur oldu,
Sakın söndürme ateşi.

Parasızlık yetti cana,
Anlatamam fazla sana
Züğürtlüğün ayarını,
Papucumdan anlasana.

Altıncı gece :

Altı ettik ramazanı,
Hakka ibadet zamanı,
Buna oruç ayı derler,
Onbir ayın tek sultanı.

Ne simit var ne de çörek,
Ne taltı var ne de börek,
Siz söyleyin komşularım,
Buna dayanır mı yürek.

Yedinci gece :

Karanlıkta geldim yaya,
Gözlerim ilişti aya,
Ramazan tam yarın yedi,

Duydu mu ey Kesme Kaya

Komşularım uyanınız,
Her cefaya dayanınız,
Siz uyanık olursanız,
Mamur olur her yanınız.

Sekizinci gece :

Oruç ayının sekizi,
Uyandırırım hep sizi,
Tatlı bol bir iftara,
Siz de davet edin bizi.

Düşünüp etmeyin telâş,
Her şey olur yavaş yavaş,
Bakkala borcunuz çoksa,
Arka sokaklardan dolaş.

Dokuzuncu gece :

Davula vurdum topuzu,
Ramazanın tam dokuzu,
Küçük hanım dikkat eyle,
Yemeğe çok atma tuzu.

Davulumun ipi çok dar,

Tortum Gölü ve Şelâlesi Efsanesi

Yazan : Mehmet KARDEŞ

Vaktiyle memleketimizi ziyarete gelen bir Amerika'lı uzmanın; "Allah Tortum Şelâlesi gibi bir kuvveti yaratmış da Türkler ne dururlar? Bu kuvvetin yoktan meydana gelebilmesi için, 100 milyon lira lâzımdır. Halbuki Allah size 90.000.000 lirasını bağışlamış." dediğini, "Tortum Şelâlesi, dünyanın üçüncü büyük şelâlesidir. Doğu Anadolu'nun bütün il ve şehirlerini nura garkedecektir." gibi sözler işitmişim.

Beni saran bu merakla yola çıktım. Sıcak bir yaz günüydü. Yanımda bir arkadaş var. Bazen yolun iki yanında yerlere eğilmiş meyve yüklü dallar arasından ilerliyoruz. Bazen de bitmeğe yüz tutmuş ormanlar, şurada burada çalılıklar ve uzayıp giden bozkırlar gördükçe içim burkuluyor. Son yıllara doğru halk, ağaç dikim işini oldukça benimsemiş. Su kenarlarında kavaklıklar, Gölbaşı (Öşk) Köyü önünde 85.000 adet kavak dikilmiş. Şairin; *Ağaçla süslüdür yolu Tortum'un Şiirini hatırladıkça ferahlıyorum.*

Yolda, saç sakalı birbirine karışmış, esmer benizli gür siyah sakallı biriyle karşılaştık. Kim olduğunu sordum:

— Efendi ben İ's'liyem. Bene Söylemez oğlu Ehmet derler. Erzurim'den gelirem, dedi.

O da bize sordu :

— Ya efendi siz kimsiz? Nerden gelir, nere gidirsiniz?

— Biz gördüğün gibi iki arkadaşız. Uzungere'den geliyoruz. Şelâleyi gezeceğiz.

— Gerdas ben şelâle melâle nedir annam, Türkçesini deseze!..

— Amca şu gördüğünüz Tortum Çayı var ya, bu su gölden çıktıktan sonra bir müddet ilerliyor. Sonra yüksek bir kayadan dökülüyor. İşte oraya şelâle diyorlar.

— Efendi şurye "Su tökülen" deseze.

— Evet amca, sizin su dökülen dediğiniz o nimet, yol üstü köylerini, Tortum, Erzurum, Ilca, Dumlu ve daha nice oturma yerlerinin ışığını temin ederek, Erzurum'da nice atelye ve fabrikaları çalıştırıyor. Günlük hayatta her yerde kullanılan bir enerji sağlıyor. Tortum Şelâlesi; yakacak ve ısınacak kaynağıdır. Bir hayat ve medeniyet kaynağıdır. Vaktiyle müteahhidin biri, Tortum Şelâlesinin nimetlerinden 100—150 kilometrelik bir sahneyi faydalanabileceğini haber vermişti.

Tortum Şelâlesi, tabiatın bize hazırladığı büyük bir nimettir.

Konuşmalarımız böyle devam ederken, başımı kaldırdım ki, önümüzde merkebi ile derviş kıyafetli biri bize bakıyordu. Bu ihtiyarın:

Tam yirmi dört oldu sayı.

İftar, sahur hep patlıyor,
Toplar denize at(1)lıyor,
Komşularım kar gelecek,
Soğuktan elim çatlıyor.

Yirmibeşinci gece :

Ramazanın yirmi beşi,
Geçen yılın tam bir eşi,
Kalk uykudan sahur oldu,
Mangalına koy ateşi.

Camiler hep gür gür inler,
Dolar fakirle zenginler,
Müslümanlar öyle akşam,
Camilerde hafız dinler.

Yirmialtınca gece :

Ramazanın son haftası,

... et tahtası,
Allah hemen göstermesin,
Hiç kimseye yüz karası.

Orucunu bozma sakın,
Komşularım bayram yakın,
Sözümüne inanmazsanız,
Duvar takvimine bakın.

(1) Ramazanın üçüncü gecesi ile yirmialtınca geceleri arasındaki manileri kapsamina alan bu defteri PTT şeflerinden N. Erten İmre yayınlamamız için vermiştir. Bu nedenle kendisine teşekkür ederiz. Söz konusu defter N. Erten İmre'nin dedesi

Belediye Mukayyidi Hayri Beye (Ölm. 1941) aittir. Torunundan öğrendiğimize göre Hayri Bey güzel sanatlara oldukça meyyal olup ismini tespit edemediğimiz bir ressamdan resim dersleri almıştır. Bunun yanı sıra musiki ile ilgilenmiş. Hafız Burhan, Hafız Ahmet ve Meddah Hamdi Efendinin katıldığı meclislerde bulunmuştur.

Bu arada ramazan manilerini bir deftere kaydetmiş, Balat Kesme Kaya mahallesi muhtarına, ramazan aylarında bekiye okutması için vermiştir.

Kemerli Dağ'dan kopup gelen sular, Tortum Şelâlesi'nden çağlayarak akarken...

*Kalem tutan kişi hem güneştir, hem çiçek,
Kalem tutmayan kişi hem sığırır hem eşek.*

*Kalemin elinden ne ağlar mürekkep,
Yedi cahilden iyidir, bir merkep...*

diye söylenerek geçtiğini gördüm. Bu adamın vaktiyle öğretmen olup, sonradan akli muvazenesini kaybeden "Doğru Baba" olduğunu öğrendim.

TORTUM GÖLÜ

Civar köylülerin "Öşk'ün Denizi" dedikleri bir gölün kenarından geçiyoruz: Tortum Gölü. Yüzümüze serin rüzgârlar çarpıyor. "Deniz Baş Rüzgârları" diyor halk buna.

Efsanesi :

Vaktiyle burası bir vadi imiş. Vadinin

solundaki yamaçlarda, söylendiğine göre çok zengin, dört yüz haneli, bağlar arasında bir köy varmış : Hasköy. Arkasında koca bir dağ: Kemerli Dağ. Bir gece köyün önünden akan Tortum Çayına su almaya giden ağanın kızı gaipten bir ses duyuyor. Koca dağdan yana gelen bu ses: "Kaçını geliyorum." diyor. Kız çayın başına her sefer gittikçe, dağın yamaçlarında çınlayan bu sesi duyarmış. Babası : — Kızım, bir daha o sesi işitirsen. "Gel bakalım, ne olacak!" dersin, diyor.

Başka bir rivayette de; köyün çobanı bir gün ağasına, dağdan çok büyük bir arazi parçasının yerinden ayrılmış olduğunu haber veriyor. Ağa çobana, "Her gün buranın ne kadar ilerlediğini değneği ile ölçmesini" söylemiş. Yıllar geçmiş.

"Geleyim mi, gelmiyeyim mi? Kaçın geliyorum." diyen dağ, haziran ayında bir gün kuşluk vakti korkunç gürültülerle köyün üzerine çökmüş. Köyden, meyve yükü tutmaya gitmiş birkaç atlıdan başka kimse kurtulmamış. Yedi gün oraldan toz duman kalkmamış.

Heyelân çizgisinin biraz yukarısında, 150—200 metre genişlikte ve yirmi metre derinlikte bir yer de 1956 da çökmüştür. Dağın kopup gelen yeri açıkça bellidir.

Meydana gelişi :

Kemerli Dağ'dan kopup gelen bu parçalar Tortum Çayı vadisini tıkıyor. Meydana gelen büyük çukurlukta su aylarca birikiyor. Gölün suları, bugünkü Sapaca (Eksisor) Köyü doğrusuna kadar dayanıyor. Sonra gölün fazla suları, heyelân setinin en çukur yerinden akarak, aşağılarda 48 metre yükseklikteki dik bir kayadan dökülüyor. Gölden sızan sular, eski vadi üzerinde "Yıkık bağları" denilen yerde irili ufaklı şirin göller meydana getirmiştir.

Söylentiler :

"Hars'ın Dağı mı oldun?" diye çevremizde bir halk tabiri vardır. "Gelemiyen kişi hakkında bir sitem sözü olarak kullanılmaktadır bu deyim.

Dağın devrilen yamaçlarında, şimdi gölün dibinde kalmış Hasköy'ün "Aşağı Daper" ve "Egrek" adlı iki mezraası varmış. Virçinik ve Zihik Mahallesi ile Hars (Bugünkü Ulubağ Köyü) aynı köye bağlıymış.

Mevcut iki tepeden büyüğünün çökerek Tortum Çayı vadisini tıkama hadisesi, bundan tahminen yedi asır evvel olmuştur. Cevizli Köyünde misafirperver bir zat varmış: Nimetullah. O yıl yaptırdığı bir evin kapısına heyelanın tarihini yazdır-

mış.

Kemerli Dağ: Kemerli Dağın ortalarına doğru kıvrıntılı bir tabaka, bütün dağı çevrelediğinden, bu dağa Kemerli Dağ diyorlar. Dağda birçok mağaralar ve av hayvanları olduğunu söylüyorlar.

Kemerli Dağda çevrece meşhur bir yarı vardır. Eskiden kurak yıllarda ahali üç gün üst üste bu ziyaet yerine topluca gider, kurban keser, dualar okur, istiska namazı kılarlar ve ziyaretin maneviyatından, yağmur yağdırması için himmet beklerlermiş.

Gölün derinliği : Tüccar Kâni Efendi, 1929 yılında bugünkü Balıklı Köyü'nden birkaç organ topluyarak, bunları uc uca en alt kısmına da bir taş bağlamış, en derin zannedilen Balıklı Köyü önlerinde kayık üzerinden, gölün dibine sarkıtmış; taşın dibe değmediğini tesbit etmiştir. Ayrıca su altında kalan köyün minaresini ve cami avlusu yanında da bir mahlûk gördüğünü söylemiştir.

Patlayan Ağa : Gölün yüzü vaktiyle şiddetli bir kış günü donuyor. Köyün çobanı sürüsü ile bir burundan ötekine buzerinden davarı geçirirken buzlar kırılıp koca bir sürü göle düşüp boğuluyor. Ağasından çok korkan çoban şaşırıp kalıyor. Ağası, çobanın yalan söylediğini ve davarı sattığını iddia ediyor. Çobana yemin ettirip, çok işkence yapıyor.

Ağa; çobanı haksız yere yemin ettirdiği ve iftirada bulunduğu için patlayıp ölüyor.

Bu gölün fazla suları, sarp kayahklar arasından gürültülerle çağlayarak, daha nice küçük çağlayanlar meydana getirip, Oltu Çayına karışarak, daha aşağı vadilerde İspir Suyu ile Çoruh Irmağını meydana getirmektedir.

Yıllık abonesi : 30,
altı aylık abonesi : 15
liradır.
Yurt dışı senelik abone :
\$ 4, £ 1.5, DM 12

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : HİSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

(TÜRK) HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Cumhuriyet'in 50. Yılı Dolayısıyla :

Onuncu Yıl Destanı

Yazan : Behçet Kemal ÇAĞLAR

Bugün büyük bayram atılır toplar
Pılâv-zerde dolsun kalaylı kaplar
Çıksın sandıklardan sırma esvaplar
Gönüller tadacak gayri baharı

Talih mehtabımız bugün dolundu
Sultan denen sahte tavus yolundu
Cumhuriyet bugün ilân olundu
Kalkın köye-kente salın habarı
Ne gerçekten yıldık ne haktan saptık
Yalanı bıraktık doğruya taptık
Yeniden mermerden altından yaptık
Tarih dedikleri yazar bozarı

Gün oldu belâya belâ eklendi
Sırtımıza bütün dünya yüklendi
Türk hasta ölüyor diye beklendi
Küheylân şahlandı attı yuları
Dünyanın halleri mahşerden nişan
Sonsuzdu kuruyan köpüren taşan
Türk askeri verdi cephelede şan
Amma müttelikler yedi şamarı

Türk'ün adı kalmıyordu hartada
Millet tek başına kaldı ortada
Kaptanlar firarda gemi vartada
Sermaye biz kaybettiler kumarı
Anayurdun halı yangımlara denk
İzmir'de Yunanlı Mersinde frenk
Elde ne ordu var ne top ne tüfenk
İçten dıştan kuşatmışlar hisarı

Alçaktı Vahdettin korkaktı Mecit
Kalmamıştı gayri kimsede ümit
Anafartalarda şan veren yiğit
Oldu bu milletin bir tek medarı
Millet gövde oldu O da baş oldu
Taşlar silâh oldu otlar aş oldu
Misli görülmemiş bir savaş oldu
Kovduk düşmanları Yurttan dışarı

Türk kadını da gören şaşırda
Ne bebeye baktı ne aş pişirdi
Sırtında cepheye mermi taşırdı
Böylece kazandı Dumluşınarı
Harbin çetini mi yolun düzü mü
İçtim Sakarya'dan yumdum gözümü
Yedim Aydın bağlarında üzümü
Gördüm İzmir dedikleri o yarı

Bir destan söylesin gayri her tepe
Düşün güneyi de bir bak Antep'e
Düşmankulağına olsun ki küpe
Giren yer dayağı çıkar dışarı

Keyfimiz tek değil bütün halkla bir
Derler dert ağlatır sevinç söyletir
Oğul al duvardan şu sazı getir
Çınlatsın türkümüz yine civarı

Cevher bizde ele verme peyini
Hey Memiş hey Kezban sorsam reyini
Bilirim ben senin diyeceğini
Aşkından söz aç ta dağıt efkârı
Asıl sevgilinin Vatan'dır adı
Başka sevgilerin kalmadı tadı
Zaten bizim gönül çoktan kocadı
Turnamı sorarsan çapkın uçarı

Gönül söz dinlemez sıvışır heman
Yine de sevmekten kalmaz bir zaman
Âşıkız bülbülden şeydayız aman
Akıl baştan beş-on karış yukarı
İzmir zorumuzla geçince ele
Dediler bu Türk'te bir iş var hele
Yine söz dinlettik yedi düvele
Bendettik sulh adlı o şivekârı

Bostan çapalanmış ürünler biter
Bahçe düzenlenmiş bülbüller öter
Fabrika kurulmuş bacalar tüter
Gönüller ferahtır başlar yukarı
Kurutulmuş sivrisinek gölleri
Kanalla sulanır bozkır çölleri
Bağlar dört köşeyi tiren yolları
Gurbet yok her taraf ana diyarı

Tezgâhlarda yerli bezler dokunur
Okullarda yeni harfler okunur
Kurt kuzuya bakmaya sakınır
Bilir densizliğin yoktur çıkarı
Diri diri gömmek yok kadın dey
Kaldırdık kafesi artık peçeyi
Gündüz yaptık bir ömürlük geceyi
Kadın rey kullanır verir kararı

Gönül ne kaygıda ne telâstadır
Pulluk topraktadır kaşık aştadır
Devlet kuzu gibi şapka baştadır
Bayrak kan olmuş ta gezer damarı
Atatürk'ü olan övünsün gerçek
Onunuz ondanız kayametede
Öğretmiş harften tut siyasetede
Ondan almış hızı millet efkârı

Destan sıralamak hayli hünerdir
Unuttuğum varsa sen akıl erdir
Sorarsan adımız Âşık Ömer'dir
Meskenimiz bizim Samanpazarı

Folklor Uzmanları Yüksek Danışma Kurulu Toplandı

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın daveti üzerine ve Bakanlık Müsteşar Yardımcısı Kemal Baytaş'ın başkanlığında, 18—20 Eylül 1973 tarihleri arasında Ankara'da "Folklor Uzmanları Yüksek Danışma Kurulu" toplanmıştır. Kurul Türk Folklorunun ve genellikle Türk Halk Oyunlarının belli başlı sorunlarını görüşüp tartışmış ve oybirliği ile vardığı sonuçların ışığı altında aşağıdaki hususların Bakanlığa, Bakanlıkça da kamuoyuna duyurulmasına karar vermiştir. T.F.A.

KARARLAR

1. Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca, Türk halk oyunlarına seyirlik bir nitelik ve yüksek bir sanat düzeyi kazandırmak amacı ile birçok ülkelerde örnekleri olduğu gibi yurdumuzda da çoktanberi eksikliği duyulan bir "Devlet Halk Oyunları Topluluğu" nun kurulması;

2. Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca, bölgesel halk oyunları topluluklarının korunmaları ve gelişmeleri amacı ile Bakanlık Kültür Müsteşarlığı, ilgili Bakanlıklar ve kurumlarla gerekli işbirliği yapılması;

3. Bölge ve karma (komple) halk oyunları derneklerinin federasyon ve konfederasyon halinde örgütlenerek çalışmalarının Turizm ve Tanıtma Bakanlığı aracılığı ile sağlanması;

4. Folklor çalışmalarını bilimsel yönde geliştirmek ve değerlendirmek üzere Turizm ve Tanıtma Bakanlığında bir uzmanlar kurulunun kurulması;

5. Dış ülkelere gidecek bölgesel ve karma (komple) halk oyunları topluluklarının Turizm ve Tanıtma Bakanlığının genel denetimine bağlı tutulmaları;

6. Resmî ve yarı resmî kuruluşların folklor çalışmalarında Üniversite ve yüksek okullardan yetişmiş folklorcularımızdan yararlanılması için Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca gerekli girişimlerin yapılması.

7. Orta dereceli öğretim kurumlarında folklor ve halk oyunları derslerine yer verilmesi için Millî Eğitim Bakanlığı katında gerekli girişimlerin yapılması;

8. Ortaokul ve liselerimizde sayıları 2.00 ü aşan amatör halk oyunları topluluğunun daha bilimsel bir düzeyde gelişebilmesi için, Millî Eğitim Bakanlığınca Gazi Eğitim Enstitüsü ile öğretmen okullarında folk dansları öğretim ve eğitimine başlıbaşına bir ders halinde yer verilmesinin sağlanması;

9. Bölgesel ve dernek bünyelerindeki karma (komple) halk oyunları topluluklarının Millî Eğitim Bakanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığının tesis ve olanaklarında yararlanabilmelerinin sağlanması;

10. Halk oyunları çalışmalarında yararlanılmak üzere oyun, nota ve giyim - kuşam konularını kapsayan gerekli bibliyografya, katalog ve eserlerin Kültür Müsteşarlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığınca hazırlanmalarının sağlanması;

11. Halk oyunları ile müziğinin, öğretimi, eğitimi ve tanıtılmasında yararlanılmak üzere kılavuz kitaplarla gerekli film ve plakların hazırlanması için ilgili Bakanlıklar ve kurumlarla işbirliği sağlanması;

12. Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca bölgesel ve karma (komple) oyun topluluklarının bir kütüğünün ve bir folklor atlasının hazırlanması;

13. Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca folklor ve halk oyunları konularında uzman yetiştirmek üzere kurs açılması, yabancı ülkelere öğrenci gönderilmesi için gerekli tedbirlerin alınması;

14. Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca yurt içi ve yurtdışı folklor hareketlerini kapsayacak yıllık bir takvimin hazırlanması;

15. Millî kültürümüzü tanıtmak bakımından olduğu kadar turizm bakımından da büyük önemi olan bir "Açık Hava Folklor Müzesi" nin kurulmasını sağlamak amacı ile yetkili Bakanlıklar katında gerekli girişimlerin yapılması;

16. Gün geçtikçe hızla kaybolmakta bulunan folklorun bütün dallarındaki maddî ve manevî değerlerimizin bir an önce tesbiti, derlenmesi ve arşivlenip de-

Eski İstanbul'da Çedik Papuç

Yazan : Münevver ALP

Çedik; limon sarısı renginde, güderi gibi yumuşak meşinden, yanları içten dikişli, bol ağızlı, kısa konçlu, kadınlara mahsus sokak ayakkabısı idi.

Tıpkı çorap gibi tabanı da aynı cinsten sarı, yumuşak, ince olduğu için evin içinde terlik gibi de giyilemezdi.

Sokağa gidecek hanımlar, çıplak ayağa, çorap giyer, mest çeker gibi, çediği çeker, çediğin üstüne de sivri uçları yukarı doğru kalkık, yüzü yine limon sarısı, fakat sert meşinden, içi astarlı, tabanı kayış köseleli, arkası terlik biçiminde açık papuç giyerlerdi.

Çorap üstüne çedik giymek yalnız hamamcı kadınlara mahsus bir alâmetti. Hamamcı makulesi kadınların kendilerine mahsus üç türlü işaret ve alâmetleri vardı :

Birincisi, saçlarının örgülerini kesmek, hotoz veya yemenisinin altından kâhkülleleriyle birlikte iki parmak kesik saç göstermek. İkincisi: yaşlıların yakalarına çapraz çevre takmak, gençlerin ise bo-

ğlendirilmesini yapmak üzere, direkt Başbakanlığa bağlı, bugünkü ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte bütün uzmanlarıyla teşkilâtlandırılmış bir "Türk Folklor Enstitüsü" nün en kısa zamanda kurulmasının sağlanması (bağımsız, resmî daire niteliğinden uzak veya vakıf mahiyetinde);

17. Toplantılarımıza katılmak olanağını bulamamış olan ve folklor sorunlarına öteden beri eğilmiş, bu konuda ciddi çalışmalar ve araştırmalar yapmış bütün folklor uzmanlarımızın, yukarıda belirtilmiş olan hususlara eklenebilecek önerileri varsa, bunları Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca yazılı olarak bildirmelerinin sağlanmasına karar verilmiştir.

Yurdumuzdaki folklor ve halk oyunları sorunlarına verdiği büyük önemi, en doğru yoldan, titizlikle eğilerek göstermiş olan Turizm ve Tanıtma Bakanlığının bu girişimini Cumhuriyetin 50. yıldönümünde Türk folkloruna yapılmış en olumlu hizmetlerden biri olarak selâmlıyoruz.

Başkan : Kemal Baytaş (Turizm ve

yunlarına siyah kadife veya atlas kordele bağlamak. Üçüncü alâmetleri ise: Çorap üstüne çedik giymek idi.

Bu hamamcı kadınlara benzemekten korkan, çekinen ev hanımları çorap üstüne çedik giymekten son derece sakınırdı. Zaten şalvarlarının, kaytan, sim, sırma işli bilezikleri aşık kemikleri hizasında dökmeli olduğu için, çediğin koncu ancak şalvar bileziğini örterdi.

Çedik ekseriya yaz günleri, uzak semtlere, mesirelere, düğünlere, görücü gezmelere giderken giyilirdi. Mahalle içindeki yakın komşulara gidilirken terlik üstüne takunye giyerlerdi.

Kışın yağmurda, karda, mecbur kalmadıkça kadınlar pek sokağa çıkmazlardı.

Kışın İstanbul sokakları çamur deryası halinde olduğu için, sokağa çıkmağa mecbur kalan kadınlar, çedik papuçlarının üstüne : sarı cehri boyalı, bir karış yükseklikte, kalın ayaklı, üstü ve tasma geniş,

Tanıtma Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı), Başkan Yardımcıları : Cüneyt Gökçer (Devlet Tiyatroları Genel Müdürü), Mihâl Fenmen (Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürü).

Üyeler : Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı (Ankara Üniversitesi D.T.C.F.), Prof. Dr. Şükü Elçin (Hacettepe Üniversitesi), Doç. Dr. Metin And. (Ankara Üniversitesi D.T.C.F.), Lütfü Ay (Tiyatro yazarı ve eleştirci), Hikmet Şimşek (Cumhurbaşkanlığı Orkestrası Şefi) Ferit Tüzün (Kompozitör, Orkestra Şefi), İhsan Hançer (Yazar, Folklor Uzmanı, Türk Halk Bilgisi Derneği Başkanı), Orhan Tuğsavul (Bakırköy Halkevi Başkanı), Sevgi Babaoğlu (Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkan Vekili), Halil Oğultürk (Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Folklor Uzmanı), Fatih Eren (Türk Halk Oyunları ve Türküleri Federasyonu Halk Oyunları Yönetmeni), Şerif Baykurt (Öğretmen, Folklor Uzmanı).

Âşık Hicrânî

Yazan : Dr. Şajm SAKAOĞLU

1969 yaz aylarında Gümüşhane ili ve ilçelerinde yaptığımız derleme faaliyetleri esnasında Bayburt ilçe merkezine de birkaç defa uğramış, toplam olarak on günden fazla bir zaman zarfında bucak ve köylerini taramıştık. Bu arada ilçe merkezinde kaldığımız müddet zarfında "ustamalı" satan bazı kimselerden Bayburt ve çevresinde yetişmiş âşıkların şiirlerini tesbit etmiştik. O zaman hayatta olan ve

kendisini de ziyaret etme imkânını bulduğumuz Âşık Hicrânî ile de tanışmış, uzun uzun konuşmuşuk: 4 Haziran 1969. Tuzeuzade Mahallesindeki mütevazî evinde bize dört şiirini okumuş, maziden ve halinden yorulmadan bahsetmişti. Yirmi yıl yakın bir zamandan beri çektiği astım hastalığı bizimle konuşmasına engel oluyor, dörtlükleri bile ikişer mısralar halinde okumak zorunda kalıyordu. Bu arada

sağlam ağaçtan yapılmış sokak nalını giyerlerdi. Bu nalınlarla çamur deryasında yürümek için çok dikkat ve emek harcanırdı. Dikkatsiz ve usulsüz yürüyenler, hem papuçlarına, hem de uzun olan eteklerine çamur sıçratırlardı.

Anneler, büyük anneler, savruk kızları ve torunlarını: "Aman Yarabbi, gidip tam çamurun gözüne basıyor, canım papuçları muşmulaya çevirdi", diye azarlardı.

O zamanlar İstanbul Sokaklarının ana cadde, meydan, çarşı, pazar, iskele yerlerine arnavut kaldırımı döşetilmesi yeni yeni başlamıştı. Kenar ve fakir semtlerin sokakları, kışın ve yağmur mevsimleri çamur deryası haline geldiği için nalınsız sokağa çıkmak, gezmek imkânsızdı.

Erkekler için hayat her zaman kolaydı, vükelâ, vüzera, ülema takımının kışları konaklarının kapılarında arabaları; yazları, yalılarının iskelesinde üç çifte, beş çifte piyadeleri hazır beklerdi. Onların ayakları yere basmadığı için yaz ve kışın başmak giyerlerdi.

Hali vakti yerinde her ailenin ahırında bir binek atı, bir seyis vardı. Orta halli aile erkekleri de semtlerindeki at sürücülerinden biriyle anlaşılır, her sabah sürücü kapiya at getirir, ağa da biner, işe atla gider, gelirdi. Esnaf takımı da ayaklarına çizme giyerlerdi.

Fakir erkekler, sokak satıcıları da ayaklarına tulumbacı yemenisi çekerlerdi.

Zengin ailelerin konaklarında erkekler için fayton, hanımlar için de kupa arabaları vardı. Arabaları olmayan zengin aile hanımları ise kışları, bir düğüne, lohusa-

lığa, bayram, kandil tebriklerine veya başsağına gitmeleri icap ettiği zaman kira kupası tutarlardı. Kupa ile gidip gelirlerdi.

Hatta gösterişi seven bazı orta halli aile hanımları, tuttukları kiralık arabalarla bir mesireye veya önemli bir ziyarete gidecekleri zaman, kiralık kupalarını arkasında numara ve bekleme mahalli yazılı plâkasını çıkartmasını ihmâl etmezler, bindikleri kupaya hususi araba süsü vermek isterlerdi.

Velhasıl çedik papuç gayet temiz ve dikkatli giyilmesi gereken bir ayakkabı idi. Çamur lekesi olan sarı papuçlar, yaş bezle silindikçe, yıkandıkça muşmula rengi, kahverengi gibi kirli, çirkin bir renk alırdı. Böyle kızarmış, kararmış papuçlarla gezmeye gitmesi ayıp, daha doğrusu yoksulluk nişanesi idi.

Çedik papuç, orta halli, fakir halli, idaresini bilen ailelerin bayramdan bayrama senede bir kaç kerre ele alacakları bir ayakkabı olduğu için, sokaktan gelen her hanım papucunu pabuçlukta bırakmaz, hemen kuru bezle tozunu siler, eski bir bohçaya sarıp sandık odasına kaldırır.

(1) Bu yazı dizisinin ilki 8. cildimizin 170 No.lu Eylül 1963 T. II sayısında yazarın kısa biyografisiyle birlikte 3172 - 3173 ncü sayfamızda, sonuncusu da 9. cildimizin 187 No.lu Şubat 1965 T. II sayısında 3648 - 3649 ncü sayfamızda çıkmıştır. Elimizde 4 yazısı vardır. Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü dolayısıyla devam ediyoruz. Münevver Alp'in İzmit Gölçük'ünde 5 yıl önce öldüğünü dergimizin posta ile iadesinden öğrenmiş bulunuyoruz. T.F.A.

uzun bekleyişler olduğu için teypin boş dönmesine razı olmuyor ve "Bas!" (durur) diyerek nefes almak istediğini de ihsas ettiriyordu.

Bu görüşmemizden 7-8 ay sonra Bayburtlu talebelerimiz "Âşık"ın ölüm haberini getirdiler. Doktora imtihanımızın arifesine rastladığı ve akabinde de yedek subay okuluna gittiğimiz için Hicrânî'ye dair birkaç satır dahi olsa yazamadık. Gördük ki bugüne kadar da bir satır bile yazılmamış. Görebildiğimiz kaynaklardan istifade ederek Hicrânî ile ilgili bazı bilgileri Türk Folklor Araştırmaları okuyucularına toplu olarak vermek ve bize okuduğu şiirlerinden ikisini de bu arada neşretmek arzusuyla kaleme sarılmış bulunuyoruz. Bizce de müphem bırakılan bazı meselelerin, ileride, bilhassa Bayburtlu genç arkadaşlarımız tarafından, rahmetli Mahmut Kemal Yanbey'in yolunda yürünülerek aydınlatılmalarını beklemek hakkımızdır.

Hicrânî hakkında fazla neşriyat yoktur. Görebildiğimiz veya tesbit edebildiğimiz kaynakları aşağıda ayrıca vereceğimiz için burada sadece miktar olarak vermekle yetineceğiz. Şimdiye kadar Hicrânî hakkında bir kitap neşredilmiştir. Ayrıca bir kitapta da Hicrânî'den bahseden bir bölüm vardır. Mahmut Kemal Yanbey 14 yazısında âşığımızdan bahsederek hemşehrini tanıtmaya çalışmış ve bu işte de muvaffak olmuştur. Üç antolojide ise, ümidimiz ve tahminimiz hilâfına Hicrânî'ye yer verilmemiştir (1).

★

Asıl adı Hacı Taştan'dır. Yanbey sadece adını verir (2). İlhan Yardımcı adından hiç bahsetmez ve sadece fotoğraf altlarında ve şiir aralarındaki açıklamalarda 'Hicrânî Taştan' diye bahseder (3). Refik Ahmet Sevengil "Hicrânî'ye köylüleri Hacı Taştan derler. Şairin lâkabı Taştan ama." diyerek, belki de, bilmeden adını vemektedir (4).

Yanbey soyadını vermez. Yardımcı ise açıkça "Taştan'dır" diyerek belirtir (5). Sevengil'e göre ise "Taştan" soyadı olmayıp lâkabıdır.

Doğum yeri, evvelce Erzurum'un İspir ilçesine bağlı iken 1961'den itibaren Bayburt'a bağlanan Ahbunus köyüdür (6).

Yardımcı önce "Bayburt'ta doğdu (7)" derse de bir başka yerde "Doğduğu Ahpunus köyü." diyerek meseleyi açıklığa kavuşturur (8). Aslında "Bayburt'ta doğdu." demek yanlıştır; çünkü, o doğduğu zaman âşıkın köyü İspir'e bağlı idi. Serengil ise "İspir ilçesine bağlı Akbunus köyü.." şeklinde değişik bir imlâ ile aynı köyü zikreder (9).

Yanbey "Bayburtlu Hicrânî" demez. Zira, onun yazıları köyün İspir'e bağlı olduğu yıllara rastlar. Fakat o hiç bir zaman "Erzurumlu Hicrânî" dememiştir, sadece bir şiirinin altına "İspirli Hicrânî" diye yazmıştır (10). Buna mukabil Sevengil yazı başlığı olarak "Erzurumlu Hicrânî" der, ve onu "Hicrânî Erzurumludur". diyerek meseleyi iyice karıştırır (11). Yardımcı ise "Bayburtlu Hicrânî" demek suretiyle onu Bayburt'a mal eder. Onda "İspir" in adına bile rastlamayız.

Hicrânî'nin doğduğu köy olan Ahbunus/Ahpunus/Akbunus, yukarıda da belirttiğimiz gibi, zamanla İspir'den alınıp, Bayburt'a bağlandığı için bu karışıklık doğmaktadır. Halbuki Sevengil bu değişiklikten bahsetme imkânına sahipti. Sevengil, her halde, evvelce hazırlamış olduğu notlarına bir daha bakmadan matbaaya göndermiş olabileceği için bu hususa işaret edememiştir.

Doğum tarihi Yanbey'de 1908 (12), Yardımcı'da 1324 (13) ve 1908 (14)'dir. Sevengil bu hususu kaydetmez. Hikmet Dizdaroğlu'nun Yardımcı'nın "Büyük Halk Şairi Bayburt'lu Hicrânî" adlı eserini tenkit ederken tesbit ettiğine göre (15) Hicrânî 1324 doğumludur ve bu tarih de milâdi 1906'nın karşılığıdır. Hicrânî bir dörtlüğünde şiire başlamasını şöyle anlatır:

"Dokuzyüzotuzbir yeni tarihte
Çektiler koluma bağ göre göre
Rem ile birleşti mızrağı sevda
Vurdu bedenime dağ göre göre (16).

Aynı şiirin ikinci dörtlüğündeki :

"Yirmibeşte bir od düştü eridim (17)"

mısraı ve başka bir şiirindeki şu dörtlük yaşı hususunda bazı ipuçları vermektedir:

"Gamsız idim gam ehlerinden gal aldım
Gamın deryasına daldıktan sonra
Yirmibeşte ben ustamdan söz aldım

Tabibler yarımı sardıktan sonra (18)
Fakaç Yanbey'in tesbitleri daha değıktir. "Hicranın ne suretle şiire başladığını ve aşka düştüğünü bildirir şiiri" diye kısa bir açıklama ile verilen şiirde bu hususlar farklılık göstermektedir.

"Bin dokuz yüz otuz tarihi sene
Açıldı başımda bağ birer birer
Remz ile birleşti mızrağı sevda
Bastı vücuduma dağ birer birer (19)"
Bu şiirin üçüncü dördlüğü de şöyledir:
"On beşimde nevcivanlık var idi
Haktan bir od düştü yandı erdim
Yaşım yirmi beşte Gülizar idim
Sızdı yüreğimden yağ birer birer."

O halde Hicrânî'nin doğum yılı "Bin dokuz yüz otuz"dan "yirmi beş" in çıkarılmasıyla elde edilen 1905'tir.

Kanaatimizce, aynı şiiri ayrı ayrı yıllarda değişik şekillerde söyleyen Hicrânî, böyle bir karışıklığa ister istemez sebebiyet vermiştir.

Babasının adı İlyas'tır (20). Yanbey ayrıca aynı yerde lâkaplarını da zikreder: Emişoğulları.

Annesinin adını sadece Yardımcı verir: Feruze (21).

Hicrânî iki defa evlenmiştir. İlk hanım Ahpunuslu Müştak'ın kızı Safiye'dir ve evlendiğinde 18 yaşındadır. Üç erkek ve dört kız çocukları olur. 1943'te Safiye ve üç kızı ölür. Bunun üzerine Hicrânî baldızı Havva ile evlenir. Bu hanımından da üçü kız olmak üzere altı çocuğu olur (22).

1951'de astım hastalığına tutulur. Bir türlü şifa bulamaz. Hicrânî bu hastalığı ölümüne kadar çekecektir.

1956'da Bayburt'a gelip yerleşir (23). Bizim de misafir edildiğimiz Tuzcuzade Mahallesiindeki evi çok dar ve Hicrânî'nin oturduğu oda çok gayrisihhî idi. Oda havasız ve tezek kokusu ile dolu idi.

Hicrânî, 21 Ocak 1970 çarşamba günü Bayburt'ta vefat etmiştir.

Yukarıda, doğum tarihi münasebetiyle, Hicrânî'nin şiire başlaması hususunda bazı mısralarını zikretmiştik. Bir de şiire nerede ve nasıl başladığı hususu vardır. Bu hususta Yanbey şöyle demektedir:

"1930 tarihinde Polathanede işçilikle meşgul iken orada birdenbire şiir söylemeye başlamıştır. Sekiz senedir (1937 de) menbaandan coşan, ve daima sel gibi

akan bu halk şâirimiz gelecekte çok mühim eserler ibda edecektir (24)."

Yardımcı da bu hususta şunları söylemektedir:

"Âşık Hicrânî 1923 yılından itibaren şiirlerini yazmaya başlamıştır. Trabzon Zevane köyünde işçi olarak çalışırken gecenin bir saatinde içerden hararete başlamış, vecde hali belirerek ilk şiirini şöyle yazmıştır (25)."

Burada ilk şiir olarak, yukarıda zikrettiğimiz "göre göre" redifli dördülikle başlayan şiiri verilmiştir. Bu şiirin Yanbey tarafından neşredilen değişik şekli ise hem daha uzun (5 dördlükten kurulu), hem de anlamca da farklıdır.

Yardımcı kitabının başka bir yerinde bu hususta daha fazla bilgi verir:

"Âşık Hicrânî Akçaabat - Zevane köyünde işçi olarak yirmiiki arkadaşı ile birlikte çalışırken, gecenin bir saatinde aşkın eseri olan rüyasından uyanmış, Kara Mehmet oğullarından Hasan ağanın evinde aşk ateşi ile söylediği ilk şiirleri yanına şunu da eklemiştir:

"Bu Trabzon sevahili,
Mekân tu (t) tuk gurbet eli,
Bir dülbere verdik meylî
Leylâ'sız Mecnun değılim.

Trabzon Polathane,
Merkeze bağı Zevane,
Orda uğradım ihsane,
Memnunum mahzun değılim.

Uykudan kalkıp uyandım,
Sönmez ateşlere yandım,
Şarabı aşk ile kandım
Mekteb-i Fînuun değılim.

Hicrânî'yem düştüm pire,
Tebirin bağla takdire,
Gönlümü bağladım Bir'e,
Gayriye meftun değılim (2)."

Hicrânî'nin şiirlerini Bayburt'un Malansa (Aydıncık) köyünden Paşa Balcı (Karabey Balcı) kaleme almıştır (27). Paşa, 1931'den ölüm tarihine olan 1966 yılına kadar bu zor işi yapmaya çalışmıştır. Hicrânî onun ölümünü şu dördülikle biten bir şiirle dile getirir:

"Daha kimden sorak Paşa Balcı'yı,
Terk etti Hicrân'ı, kardaş, bacıyı,
Yetim koydu Yahûzâ'yı, Naci'yi,
Herkes bir tarafta küsülü kaldı (28)."
1938 yılında Bayburt'ta tertip edilen

"Şâirler Haftası"na da katılan Hicrânî burada İlhamî, Esnanî, Burhanî gibi âşıklarla karşılaşmıştır. Bunlardan Burhanî ve İlhamî ile olan karşılaşmaları Yanbey tarafından neşredilmiştir.

Ertesi yıl Bayburt'a gelen Hasankaleli Nihanî ile karşılaşan Hicrânî onu mat eder ve Bayburt'tan gizlice kaçmasına sebep olur (29). (Bu Nihanî ile Narmanlı Nihanî karıştırılmamalıdır.)

Karacaoğlan, Sümmanî, Celâlî gibi âşıklara birçok vesilelerle nazireler söylemiş olan Hicrânî'yi Behçet Kemâl Çağlar "Bayburt Koşması"nda şöyle anlatır:

"Celâlî'de çilesini denemiş
Hicrânî'si sevgisizi kınamış
Zaman saat kulesinde tünemiş
Tezeklerde tütsü tütsü tütüyor (30)."

Hicrânî'nin şiirleri üzerinde ileride ayrıca durmak istiyoruz. Bu kısa yazımızı onun, bize, 4 Haziran 1969 günü evinde okuduğu dört şiirinden ikisinin metnini vererek bitirelim. İkinci şiirin üçüncü dördlüğü'nün üçüncü mısraı 2 hece fazlasıyla 13 hecelidir. Bize göre buradaki "yıldız" kelimesi fazla olarak söylenmiştir. Metinlerde geçen mahallî kelimelerle mahallî ağza göre söylenmiş Türkçe ve yabancı kelimeleri not olarak ilâve ediyoruz.

I

Merhaba ey beylere beyzadeler, hoş geldiniz
Merhaba ey ikrarı ifadeler, hoş geldiniz.
Sefaya mestur olurmuş sizile düşüp gakan
Merhaba ey şahrı şipir badeler, hoş geldiniz

Âlemi seyyaha çıkdız, ne bağıñ bülbülüsüz?
Devran-ı âlem geçer mi, âlemin sünbülüsüz,
Ehl-i iman, dinimiz bir Muhammed bülbülüsüz,
Merhaba ey ikrarı ifadeler, hoş geldiniz.

Hicrânî der ta ezelden ikrar verdi ustadız,
Âhrı aşkile encamdır arşa çıkar bünyadız,
Gençlikte vetan bağında murad almak muradız
Merhaba ey vetana perverdeler, hoş geldiniz.

II

Şimdi değıl bu aşk bize müptelâ,
Elestü bezminden almışam beyim.
Eliş esmâsından, be birliğinden,
Ellemen esmaya dalmışam beyim.

Aşğın badesini biz gana gana,
Aldık bir gecede düşdük bir yana,
Götürdüler bizi mekteb (-i) irfana,
Ol babda imtihan vermişem beyim.

Pir elinden dolu badeler içtim,
Bir sanyada bütün gendimden geçtim,
Ay, güneş, yıldız görmemiş bağıda yetiştim
Gendime bir eser bulmuşam beyim.

Dediler hıraptır geda Hicrânî,
Arabî, farisî dil tercümanı,
Kenzü'l-rahmanî, mekteb-i irfani,
O babda imtihan vermişem beyim.

Kelimeler :

I. şiir. Sizile: sizinle, gakan: kalkan, şah-ı şipir (şah-ı sipih'r'den): talihi açık olan, çıkdız: çıkdınız, ustadız: üstadınız, bünyadınız, temeliniz, muradız: muradınız.

II. şiir. Almışam: almışım, ellemen: elleme-yin, dokunmayın, aşğın: aşkın, sanya: saniye. HICRÂNİ İLE İLGİLİ BİBLİYOGRAFYA :

A — Kitaplar :

1. Refik Ahmet Sevengil, Çağımızın Halk Şairleri. İstanbul 1967, Atlas kitabevi, 344 s. Yazarın radyo konuşmalarını içine alan bu eserin 285-288. sayfalarında Hicrânî'den bahsedilir. Hayatı anlatılırken 3 şiiri ve bazı beyitlerine de yer verilmiştir.

2. İlhan Yardımcı 'Haz.', Büyük Halk Şairi Bayburt'lu Hicrânî (Dış kapakta 'Halk Ozanı Bayburt'lu Hicrânî' olarak geçmektedir.), İstanbul 1968, Dizerkonca Matbaası, 96 s. Bu kitapta Hicrânî'nin hayatı anlatılmakta ve yüzden fazla şiiriyle Nihanî ile olan karşılaşmaları verilmektedir.

B — Dergilerdeki yazılar :

Aşağıda yazılanlardan 6 - 14 numaralılar, Yanbey'in, 1938'de hazırladığı kitabın 1963'te bölüm bölüm neşredilmiş şeklidir. Aslında, yine Yanbey'in, Trabzon Halkevinin çıkardığı İnan dergisinde neşredilen yazılarından evvel yer alması gerekirken, kronolojik sırayı takip etmek gayesiyle bu yazıları daha sonraya almayı uygun görüyoruz.

1. Mahmut Kemal Yanbey, Hicrânî, İnan, s. 7, Temmuz 1943, s. 13—20.
2. Mahmut Kemal Yanbey, Hicrânî İnan, s. 8, Eylül 1943, s. 10—13.
3. Mahmut Kemal Yanbey, Hicrânî, İnan, s. 9, İkt. Teş. 1943, s. 15—18.
4. Mahmut Kemal Yanbey, Hicrânî, İnan, s. 10, İkt. Kân. 1944, s. 13—14.
5. Mahmut Kemal Yanbey, Hicrânî, İnan, s. 12, Mayıs 1944, s. 10 - 13.

6. Mahmut Kemal Yanbey, 1938 de Bayburt'ta Saz Şairleri Haftası, TFA, c. 8 (s. 166), Mayıs 1963, s. 3072 - 3074. Burada Hicrânî'nin haftaya katılması anlatılmakta ve övgüyle bahsedilmektedir.

7. Mahmut Kemal Yanbey, 1938 de Bayburt'ta Saz Şairleri haftası II, TFA, c. 8 (s. 167), Haziran 1963, s. 3101 - 3102. Burada "Gazi" ve "Cumhuriyet Destanı" adlı iki şiiri vardır.

8. Mahmut Kemal Yanbey, Âşık Hicrânî, TFA, c. 8 (s. 174), Ocak 1964, s. 3284-3285. Burada kısaca hayatı anlatılmakta ve altı şiiri verilmektedir.

9. Mahmut Kemal Yanbey, Âşık Hicrânî'nin Şiirleri. TFA, c. 8 (s. 179), Haziran 1964, s. 3437 - 3438. Burada beş şiiri verilmiştir.

10. Mahmut Kemal Yanbey, Âşık Hicrânî'nin Şiirleri. TFA, c. 9 (s. 186), Ocak 1965, s. 3637 - 3639. Burada on şiiri verilmiştir.

11. Mahmut Kemal Yanbey, Âşık Hicrânî'nin Şiirleri. TFA, c. 9 (s. 188), Mart 1965, s. 3697-3699. Biri Karacaoğlan'a nazire olmak üzere dokuz şiiri vardır.

12. Mahmut Kemal Yanbey, Hicrânî ile Burhanî'nin Müşaaireleri 1, TFA, c. 9 (s. 196), Kasım 1965, s. 3908 - 3909.

13. Mahmut Kemal Yanbey, Hicrânî ve Burhanî'nin Müşaaireleri 2, TFA, c. 9 (s. 197), Aralık 1965, s. 3944-3945.

14. Mahmut Kemal Yanbey, Hicrânî ve Burhanî'nin Müşaaireleri ile Bitiş. TFA, c. 9 (s. 198) Ocak 1966, s. 3963-3964.

15. Hikmet Dizdaroğlu, "Bayburtlu Hicrânî". TFA, c. 12 (s. 242), Eylül 1969, s. 5397-5400. İlhan Yardımcı'nın kitabının tenkididir.

NOTLAR :

1. Mehmet Halit Bayrı 'Haz'. Halk Şiiri XX. yüzyıl. İstanbul 1957, Varlık Yayınevi.

Vasfı Mahir Kocatürk, Saz Şiiri Antolojisi, Ankara 1963.

Müjgân Cunbur 'Der.', Başakların Sesi. Ankara 1968, Poyraz Reklam Yay. 1.

2. Mahmut Kemal Yanbey, Âşık Hicrânî, TFA, c. 8 (s. 174), Ocak 1964, s. 3284.

3. İlhan Yardımcı, Büyük Halk Şairi Bayburtlu Hicrânî, İstanbul 1968, Meselâ s. 4, 5, 12, 13, 14, 45, 71; 85.

4. Refik Ahmet Sevengil, Çağımızın Halk Şairleri, İstanbul 1967, s. 285.

5. Yardımcı, s. 5. 6. Yanbey, ay.

7. Yardımcı, ay. 8. ay. 9. Sevengil, ay.

10. Yanbey, 1938 de Bayburt'ta Yapılan Saz Şairleri Haftası II. TFA, c. 8 (s. 167), Haziran

1963, s. 3102.

11. Sevengil, ay.

12. Yanbey, Âşık Hicrânî, s. 3284.

13. Yardımcı, ay.

14. Yardımcı, dış kapak.

15. Hikmet Dizdaroğlu, "Bayburtlu Hicrânî".

TFA, c. 12 (s. 242), Eylül 1969, s. 5397.

16. Yardımcı, s. 5. 17. ay.

18. Yardımcı, s. 20.

19. Yanbey, Âşık Hicrânî'nin Şiirleri. TFA, c. 8 (s. 179), Haziran 1969, s. 3438.

20. Yardımcı, s. ve arka kapak; Yanbey, Âşık Hicrânî, s. 3284.

21. Yardımcı, ay. 22. Yardımcı, s. 5.

23. ay. 24. Yanbey, ay.

25. Yardımcı, ay. 26. Yardımcı, s. 11-12.

27. Yardımcı, s. 12. 28. Yardımcı, s. 13.

29. Yardımcı, say. 30 Karşılaşmalar s. 26-30'da.

30. İhsan Hınçer, Behçet Kemal Çağlar'a Dair, TFA, c. 12 (s. 248), Mart 1970, s. 5557.

TÜRKİYE CİRİT YARIŞMASI

Konya Turizm Derneği ile Türkiye Binicilik Federasyonu'nun işbirliği ile 22 ve 23 Eylül 1973 günleri Konya'da 2. Türkiye Cirit Oyunları Yarışması yapılmıştır.

Geçen yılın birincisi olan Bayburt Atlı Spor Kulübü Cirit Takımı cezalı olduğundan, Söğüt Ciritçileri de Kulüp olarak örgütlenemedikleri için katılamamıştır. Sadece Aşkale ve Erzurum Cirit Takımları iştirâk etmiştir.

İki gün süren yarışlar sonunda birinci gün her iki takım da 26 şar puanla beraber kalmış, ikinci gün ise Aşkale Erzurum'un aldığı 72 puana karşılık 88 puan alarak birinciliği elde etmiştir. Erzurum takımından Özcan ise klâsman birincisi seçilmiştir.

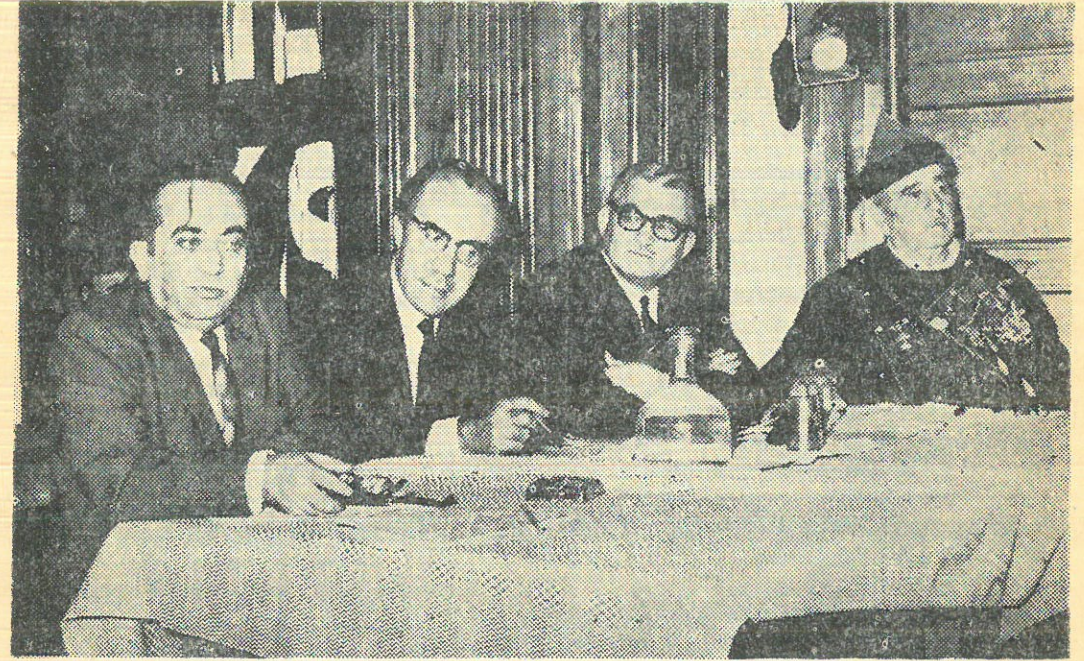
Hakemliği Binicilik Federasyonu Başkanı emekli General Ö. Rıfka Alkan yapmış, mikrofona halka oyunun özellikleri hakkında bilgi vermiştir. Yarışmaları Konya Valisi İhsan Tekin açmış, armağanları yarışma sonunda Devlet Bakanı İsmail Hakkı Tekinel dağıtmıştır.

Ö. Rıfka Alkan'ın verdiği bilgiye göre hazırlanan Cirit Oyunları Tüzüğü yakında onaylanarak Resmî Gazete'de yayınlanacak, oyun kaideleri böylece açıklığa kavuşacaktır. T.F.A.

Konya'da Yapılan Âşıklar Bayramı :

Çeşitli Dallarda ve Cumhuriyet'in 50. Yılı Şiir Yarışması

Yazan : Bora HINÇER

Jüri'den (sağa doğru) Gültekin Samanoğlu, Mehmet Kaplan ve İhsan Hınçer, Âşık Efkârî Baba (Adem Şentürk) ile...

Türkiye Sekizinci Âşıklar Bayramı 20-30 Eylül tarihleri arasında Konya'da yapılmıştır. Bu yıl değerlendirmeler ATIŞMA, TÜRKÜ, ŞİİR ve MUAMMA dallarında yapılmıştır. 11 gün devam eden Âşıklar Bayramı'nın neticelerini Prof. Mehmet Kaplan, Prof. Faruk K. Timurtaş, yazar Ahmet Kabaklı, Folklor Araştırmaları Dergisi Sahibi İhsan Hınçer, Basın İlan Kurumu Genel Müdürü Gültekin Samanoğlu, Hisar Mecmuası Sahibi Mehmet Çınarlı, Millî Eğ. Bakanlığı Yayınlar Gn. Md. Mv. şair Necmettin Esin, Ankara Radyosu Program Müdürü Kerim Erdem Aydın ve şair Osman Attilâ'dan kurulan jüri değerlendirmiştir. Ön jüri ise Gündüz Gürgen, M. Kemal Yılmaz, Ayşen Öktem, Şaban Uçlusoy ve Mehdi Halıcı'dan kurulu idi.

ATIŞMA DALINDA NETİCELER

Karacaoğlan Ödülü :

İlhamî Demir, Murat Çobanoğlu, Hasan Selmani, 500'er lira.

Dertli Ödülü :

Şeref Taşhova, Sarrafi, Mevlit İhsanî Adil Çiçek, 250'er lira.

Gevheri Ödülü :

İsmail Cengiz, Nuri Çerağı, Feymanî, Veysel Şahbazoğlu, Mustafa Ruhanî, Paşa Yanguni, Günay Sinan, Sadi Değer, Musa Merdanoğlu, Ali Dadaşoğlu, 125'er lira.

TÜRKÜ DALINDA NETİCELER

Yunus Emre Ödülü :

Mahmut Coşkun, Mahmut Taşkaya, Murat Çobanoğlu, Sabahattin Dülger, 500'er lira.

Emrah Ödülü :

Kadir Gedikhanlıoğlu, Fikret Ünal 300'er lira.

Müdamî Ödülü :

İsmail Cengiz, Hüseyin Özcan, Yaşar Özanoğlu, Nuri Çerağı, Mestan Kasap, Hasan Selmani, Halil Erem, İdris Eroğlu, Hüseyin Aköğretmen, Necatî Keleşoğlu, Tombul Baba, Abdullah Yolcu, Mürsel Taşgöl. 125'er lira.

ŞİİR DALINDA NETİCELER

Âşık Veysel Ödülü :

İlhami Demir, Şeref Taşlıova, 500'er lira.

Dadaloğlu Ödülü :

Kul Sadi, Selmani, 300'er lira.

Gufranî Ödülü :

Ruhani, Veysel Şahbazoğlu, Sadi Değer, Vahap Kocaman, Zülfikâr Divani, Âşık Kara, Nimri Dede, Veysel Demir, Tacetin Deniz, 125'er lira.

MUAMMAYI ÇÖZEN AŞIKLAR

Şeref Taşlıova, Abdülvahap Kocaman, Fikret Ünal, Zülfikâr Divani, Sarrafi, Ali Dadaşoğlu, Hüseyin Aköğretmen, Necati Keleş, Diyarî ve Adnan Kocaman 125'er lira ödül almışlardır.

Muammayı Gültekin Samanoğlu hazırlamıştır. Cevabı: Bayrak'tır. Muamma :

*Yerde doğar doğmaz olmuş en yüksek,
Bir ecdat tapusu evinden yüksek,
Rüzgârdan güzeldir, rüzgârı güzel:
Bu yüce "muamma" kendinden yüksek.*

★

50. YIL ŞİİRİ YARIŞMASI

Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı'nın 25.000 liralık ödül koyduğu Cumhuriyet'in 50. Yılı Şiiri Yarışmasının ilk üç derecesini Âşık Kadırlı'lı Halil Karabulut, Âşık Efkârî ve Âşık İhsanî paylaşmış, 15 âşık ta para armağanını hak etmiştir.

Birinci: Âşık Halil Karabulut (Yenilendi şiiri ile) 5.000 liralık,

İkinci : Âşık Efkârî (Cumhuriyet şiiri ile) 3.000 liralık,

Üçüncü: Âşık Mevlit İhsanî (50 Yılın Getirdiği şiiri ile) 2.000 liralık ödül kazanmışlardır.

Ayrıca şiirleri başarılı ve anlamlı görülen aşağıda adları yazılan onbeş sazşairine de 1.000'er liralık armağan verilmiştir.

1 — Âşık Abdülvahap Kocaman (50. Yıl Cumhuriyet Destanı),

2 — Âşık Murat Çobanoğlu (Cumhuriyet yazıldı),

3 — Âşık Musa Merdanoğlu (Bugün Senin Cumhuriyet Bayramın),

4 — Âşık Şeref Taşlıova (Cumhuriyet 50 yaşında),

5 — Âşık Zülfikâr Divani (Vatan İçin Biz olduk),

6 — Âşık Mustafa Ruhanî (Cumhuriyet Ne Güzel),

7 — Âşık İlhami Demir (Cumhuriyet),

8 — Âşık Feymanî (Cumhuriyet Doğarken),

9 — Âşık Nimri Dede (Sancak),

10 — Âşık Püryanî (50 Yıl Evveli),

11 — Âşık İsmail C. Azerî (Kahramandır Türk Milleti),

12 — Âşık Ummanî Saraç (Cumhuriyet),

13 — Âşık İbrahim Güleç (Cumhuriyet Şiiri),

14 — Âşık Diyarî (50. Yıl Şiiri),

15 — Âşık Halil Eren (Cumhuriyet'te 50. Yıl).

Aşağıya Cumhuriyet yarışmasında ilk üç dereceyi kazanan şiirleri alıyoruz.

YENİLENDİ

Dokuzyüz yirmüç, bir güneş doğdu

Hayat yenilendi, hal yenilendi.

Elli yıldır yurdu nurlara boğdu

Ülke yenilendi, el yenilendi.

Zafer kazanıldı, sulha erildi

Cumhuriyet ilân oldu kuruldu

Yeni baştan saza düzen verildi.

Perde yenilendi, tel yenilendi.

Bitti saltanatın devri zamanı

Silindi göklerin kara dumanı

Kendi elimizle tuttuk dümeni

Gemi yenilendi, göl yenilendi.

Yorgunluk, yoksulluk, esaret zillet

Kalktı yavaş yavaş her türlü illet

Fikirde, sanatta uyandı millet

Kafa yenilendi, kol yenilendi.

Değiştik her yonden bütün biz Türkler

Atıldı başlardan külahlar, borkler

Soyuldu sırtlardan abalar, kürkler

Şapka yenilendi, şal yenilendi.

Bildi ki her gönül hürriyet özler

Kaldırdık peçeyi, açıldı yüzler

Erdi sosyal hakka kadınlar kızlar

Miras yenilendi, mal yenilendi.

Kasaba'da, köy'de okullar kurduk

Yediden yetmişe tahsile girdik

Hürafeye çoktan nihayet verdik

Elif yenilendi, dal yenilendi.

Medeniyet köşe köşe uzandı

Güzel eserlerle her yer bezendi

Türklük benliğini tekrar kazandı

Takvim yenilendi, dil yenilendi.

Der *Halil* anılsın Ata'nın adı

Sayesinde geldi vatanın tadı

Hakime terk etti yerini kadı

Kanun yenilendi, yol yenilendi.

Âşık Halil KARABULUT

CUMHURİYET

Tam elli yıl oldu, ilân edildi

Bu günkü devleti Cumhuriyetin

Her gün biraz ileriye gidildi

Sonsuz bu gayreti Cumhuriyetin

Şayanı hayrettir hastahaneler

Temeli atılan resmi binalar

Evladını memur gördü analar

Büyük saadeti Cumhuriyetin

Anadolumuzda yapılan yollar

Dikilen direkler, çekilen teller

Yaptı köprüleri o nurlu eller

Vatana hizmeti Cumhuriyetin.

Toplar, tayyareler, Nato hizmeti

Korudu koymadı çok felaketi

Orman işletmesi, su teşkilâtı

Yurda şefaati Cumhuriyetin.

Kuyuları açtı petrol çıkardı

Her zaman çok sağlam kararlar aldı

Bir de ikinci bir Senato kurdu

Teşrii kudreti Cumhuriyetin.

Bakır, demir, şeker fabrikaları

Tıp tahsil yerleri, İzmir Fuarı

Açıldı Trabzon Samsun İmanı

Ne büyük hizmeti Cumhuriyetin.

Baştakilerinde hep nurlu iman

Kötüye suçluya vermedi iman

Eşkiya, anarşist yok etti heman

İcraı kuvveti Cumhuriyetin.

Milli Eğitimin büyük çabası

Her köyde kuruldu ilim yuvası

Dünya takdirinde Boğaz köprüsü

En büyük serveti Cumhuriyetin.

Bütün vesaitler, asfaltta gezen

Yüzde doksan oldu okuyup yazan

Zirai Donatım ne güzel düzen

Çiftçiye himmeti Cumhuriyetin.

Olgun operatör, doktor, tabipler

Meşhur dispanserler, hem adli tıplar

Kur'an okur kurslar, İmam Hatipler

Vatan selâmeti Cumhuriyetin.

Dünyaca tanındı Türk işçileri

Halk yetişip her gün gitti ileri

Gören hayran kalır: Çay bahçeleri

İşte bir cenneti Cumhuriyetin.

Hem elektrikler teleferikler

Bunca trafikler hayatı bekler

Hava yolculuğu. Aslan yürekler

Bu bir metaneti Cumhuriyetin.

Türkiyeyi gören bir cennet sandı

Demir yollar her tarafa uzandı

Eski vatan gelin gibi bezendi

Bir eser sanatı Cumhuriyetin.

Semaya dayandı apartmanlar

Devlet konakları yapılan bunlar

Takım takım geliyor sporlar

Azmi, azameti Cumhuriyetin.

Bırakan yok gemisini engine

Kuru vatan yeşil, pakın rengine

Seğemezsin herkes döndü zengine

İşte hamiyeti Cumhuriyetin.

Bu gidişle hiç bir za'fa takılmaz

Merdivensiz yükseklerle çıkılmaz

Allahı tanımış asla yıkılmaz

Asil adaleti Cumhuriyetin.

Türk Milletiyiz biz doğru sözümüz

Allahın yanında aktır yüzümüz

Hep Konyada çalınıyor sazımız

Bu bir muhabbeti Cumhuriyetin.

Kıymeti biçilmez üstün değeri

Büyük Atatürk'ün bir yadigarı

Söyledi methini Âşık Efkârî

Artmakta kuvveti Cumhuriyetin.

Ardanuçlu Aşık EFKÂRİ

ELLİ YILIN GETİRDİĞİ

Cennete çevirdi yurdu

Ellî yılın getirdiği

İrmaklara köprü kurdu

Ellî yılın getirdiği

Yenilendi eski çağlar

Gül açtı virane bağlar

Önünde eğildi dağlar

Ellî yılın getirdiği

Çalıştı genci kocası

Bir oldu gündüz gecesi

Her yer fabrika bacası

Ellî yılın getirdiği

Bir mektup yazan yoğudu

Yüzde atmış okudu

Kendi eğirdi dokudu

Ellî yılın getirdiği

Açıldı bağlanan kollar

Her tarafa vurdu yollar

Nice tesisler okullar

Ellî yılın getirdiği

Düşmanı vatandan attı

Vatanına toprak kattı

Kurdu koyunla otlattı

Ellî yılın getirdiği

Her divanda yüzümüz ak

Aynı oldu yakın uzak

Yerde tren gökte uçak

Ellî yılın getirdiği

Elmaya Dadanan Dev

Derleyen : Numan KARTAL

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, cinler top oynarken eskî hamam içinde. Var varanın sür sürenin denmiş, üç vaktin birinde bir adamın üç oğlu varmış. Bunların bir tane de tarlası, tarlalarında da bir elma ağacı varmış. Elma da ne elmaymış ya, her sene bir elmacık yaparmış.

Atalar sabreden derviş, muradına ermiş derler. Onlar da muradlarına ermek için sabrederler, bu sene bir tane yaptı, gelecek sene çok yapar derlermiş. Günler akıp gider, elma zamanı gelir, gene elmada bir tane elmacığın olduğu görülürmüş. Gene böyle yıllardan birinde bakmışlar elmada bir elma. Ee demişler, sabrın sonu da olur, yeter sabrettik. Keselim seni de sabretmekten kurtulalım, yarınlara umutla bakmıyalım bari. Derken baba ile çocuklar oturmuşlar ocak başına, koyulmuşlar konuşmaya. Konuşmuşlar konuşmuşlar da sonunda öfkeyle kalkan zararlı oturur demişler, bir de elmayı gözetlemeye karar vermişler.

Öyle de yapmışlar. Bir gün iki gün derken günlerden bir gün uzaktan bir devin görüldüğünü, salına salına elmaya doğru geldiğini görmüşler. Anlaşıldı elmanın durumu demişler, eve gelmişler. Babalarına söylemişler, ne yapmalıyız demişler. Babaları oğullarım demiş, işte okla yay, işte kargı. Alıp onları gidin, hüneriniz ve de yüreğiniz var, devı vurun. Onu vurdunuz gün elmanıza kavuşacaksınız demiş. O gece öylece geçmiş.

Sabah olunca koca ağaları erkenden kalkmış, okla yayı almış, yola koyulmuş. Elmayı ben beklerim, gelen devı deviri-

rim demiş. Uzaktan dev görünmüş, bir dudağı yerde bir dudağı gökte. Koca Ağaları amanın demiş ben onu vurmak değil kılına bile dokunamam, ağzına yem olurum. Korkmuş, eve koşa koşa gelmiş. Durumu anlatmış kardeşlerine. Ortanca oğlan sen korktun ama ben korkmam demiş, ertesi sabahı ipe çekmiş. Sabah olmuş, ortanca oğlan giyinmiş kuşanmış, okla yayı almış, yola koyulmuş. Başlamış devı beklemeye. Dev uzaktan görünmüş, bir dudağı yerde bir dudağı gökte, yüreğine korku salmış, oğlanın, Anlatmış ta beklediğini. Bir nara atmış, dağlar taşlar inlemiş. Ortanca oğlan korkudan titremiş. Çenesi başlamış zangır zangır zangırdamaya. Almış yolu gelmiş eve. Başından geçenleri bir bir anlatmış küçük biradere. Sonunda ya işte böyle demiş benim Kelce kardeşim, korkudan terler içinde pişmişim, pek kötüdür benim işim.

Küçük oğlan gülmüş, benim adım Kelce'dir, ama gönlüm yürekçedir demiş. Yürekli kişi olduğunu anlatmış da yola çıkmak için sabırsızlanmış. Sabah olmuş, Kelce giyinip kuşanmış, okla yayını almış. Bir yanda babası, öbür yanda anası diğer tarafta kardeşleri gitme diye yalvarmış. Geline de varmış, o da önünde diz çökmüş, aman etme eyleme, bu yola gitme diye ağıtlar yakmış. Yakmış ama Kelce yolundan dönmemiş. Varmış tarlaya, sırt üstü yatmış elmanın altına. Başlamış beklemeye. Bir de bakmış uzaktan dev geliyor. Bir dudağı yerde bir dudağı gökte. Ama korkmamış, dev de bir ara durmuş, sağı solu seyretmiş, Kelce'yi görmediğinden serbestçe elmanın altına gelmiş. Kelce, geçmiş okla yayını, yedi pehlivan kuvvetiyle asılmış yayına. Asılmasıyla okun devin gözüne girmesi bir olmuş. Kanları yere sızılırken dev de yere yıkılmış. Dağları taşları ineten nara içinde bir deliğe tıkmış. Kelce gelmiş evine, göğsünü geregere. Ondan sonra elmada çok elma olmuş, sahipleri murad bulmuş. Onlar ermiş muradına, biz cıkalım kerevetine.

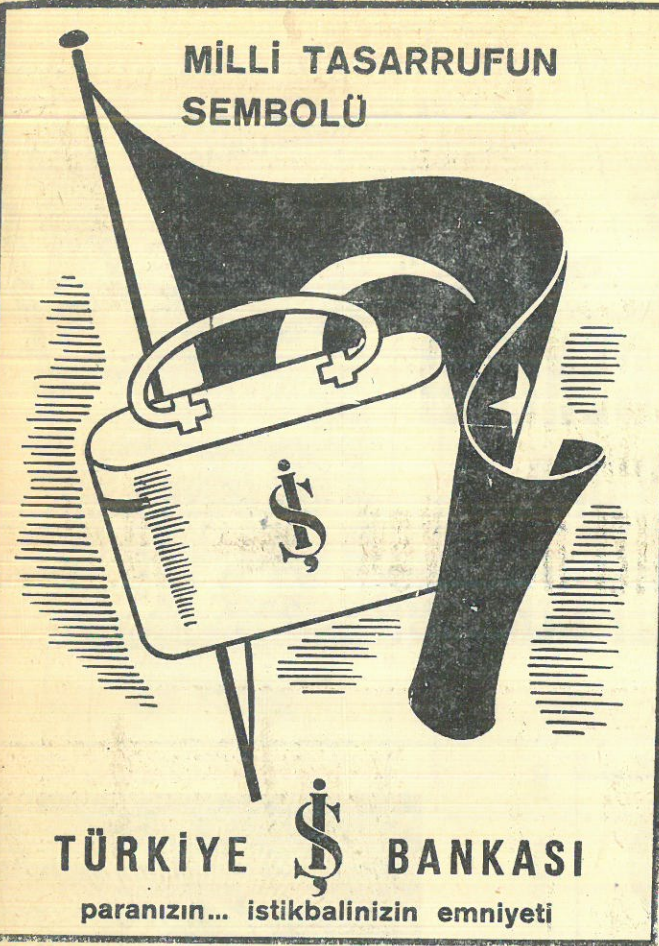
(Anlatan: Sami Yaşa, Bakırlı Köyü, Kandıra, 1958).

Her sanat kapısın açtı
Nimetler fıskırıp taşı
Her köşe makinalaştı
Elli yılın getirdiği

Mevlit İhsan yoktur tasa
Hürriyet en büyük masa
Eşit haklar, Anayasa...
Elli yılın getirdiği.

Âşık Mevlit İHSANİ

MİLLİ TASARRUFUN
SEMBOLÜ

TÜRKİYE BANKASI
paranızın... istikbalinizin emniyeti

(Folklor : 118)

Şiddetli
baş
ağrılarına
karşı

OPON
KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarını teskin eder
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : — 119)

(Yeni Ajans . . — 120)

GRİPİN, nezle
başlangıcında birçok
fenalıkları önlemek
bakımından faydalıdır.
GRİPİN, 4 saat
ara ile günde
3 adet alınabilir.

GRİPİN

**yalnız
değilsiniz**

TÜRK TİCARET BANKASI'nın

GARANTİLİ ÇEKLERİ

DAİMA YANINIZDADIR

SUBELERİMİZ SİZİ BEKLİYOR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

AKBANK

(Folklor : 121)

(Folklor : 122)

1868 - 1973

**ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
ZENGİN İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET**

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

**EMNİYET
SANDIĞI**

(Basın : 60089 — 123)

**C-VİTAMİNLİ
PORTAKAL ÖZÜ**

Oralet

Bir bardak suya
bir kaşık ORALET,
koyarak taze
PORTAKAL SUYU
içebilirsiniz.

(Radar : — 124)

**ŞARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE
TEKEL
SUNAR**

(Basın : 60255 — 126)

**TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI A. Ş.**

KURULUŞ : 1946

**YURT İÇİNDE
214 ŞUBE**

Tasarrufu teşvik ikramiyelerinde

7,5 MİLYON LİRA

para ikramiyeleri

**TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI**

(Folklor: 125)

**ANADOLU
BANKASI**

SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
KISACASI
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor: 127)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KASIM 1973

İÇİNDEKİLER :

Türk Halk Bilgisi (Folklor) Derneği Kongresi	T.F.A.
Tire'de Çocuklarla İlgili İnanışlar	Gündüz ARTAN
Teve'de Yağmur Duası	Ali Rıza BALAMAN
Erzincan Folkloru'ndan Örnekler	Ruhi KARA
Gaziantep'te Sahre ve Sahre Âlemleri	Cemil Cahit GÜZELBEY
Kuşlar (Eski Türk Destanı, Halk Şiiri ve Hikâyelerinde) -I-	Murat URAZ
Tokatlı Âşık Nuri'nin Yayınlanmamış Şiirleri	Mahmut İŞITMAN
Ağrı'dan Atasözleri	Nail TAN
Amarat'ta Bastırık Yapma ve Duğran Çalkama	İsmail ÖZTÜRK
Köy Ortaoyunları: Kars'ta Harembaşı Oyunu	Âşık Sadi DEĞER
Halk Fıkraları ve "Öğünmek Gibi Olmasın Ama."	Enver Naci GÖKŞEN
I. İst. Festivali Folklor Gösterileri Başarılı Oldu	İhsan HİNÇER
Masallar : "Dere Kızı Masalı"	Numan KARTAL
Kültür Müsteşarlığı İstanbul'da Karagöz Kursu Açtı	T.F.A.

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 292

KURUŞ: 250

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

mmmm! sana'lı bir dilim nefistir...

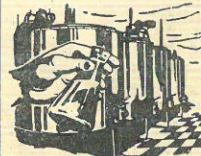
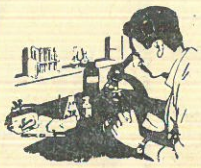
Çocuklarınız üstün lezzetli Sana'ya bayılırlar.

Üstün lezzetli Sana'da, taze pastörize süt vardır. mevcuttur. Bundan dolayı Sana kıymetli bir En saf nebati yağlarla hazırlanan Sana'da ay- enerji kaynağı ve üstün lezzetli, mükemmel rica vücuda elzem olan A ve D vitaminleri bir gıdadır.

sizin için çalışıyorlar :

Evet! Taze sütün pastörize edilmesinden Sana'nın ambalajlanmasına kadar geçen muhtelif safhalarda, yüzlerce Türk işçisi, hergün sofranıza üstün kaliteli bir margarin getirmek için, titizlikle çalışıyor.

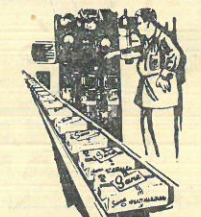
Sana imalatının her safhasındaki, sıkı ve devamlı kalite kontrolleri, Sana'yı bugün yurdumuzun en üstün kahvaltılık margarinine haline getirmiştir.

Bunu biliyor muydunuz?

Her sene, Sana'ya 1.000.000 kilo taze pastörize süt ilâve edilmektedir.

Sana, yüzde yüz saf nebati yağlarla kat'iyen el değmeden hazırlanmaktadır.

Sana ağıza tad, vücuda sıhhat !

